

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL
NÉPESSÉGTUDOMÁNYI KUTATÓ INTÉZET
KUTATÁSI JELENTÉSEI
57.

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL
NÉPESSÉGTUDOMÁNYI KUTATÓ INTÉZET

Igazgató:
Csernák Józsefné

ISSN 0236-736-X
ISBN 963 7109 54 4

Írták:
S. Molnár Edit
Pongrácz Tiborné

Lektorálta:
Cseh-Szombathy László

**VÁLTOZÁSOK A GYERMEKNEVELÉSI
TÁMOGATÁSOK RENDSZERÉBEN ÉS AZOK
MEGÍTÉLÉSE A KÖZGONDOLKODÁSBAN**

BUDAPEST
1996/2

A tanulmány alapjául szolgáló kérdőíves adatfelvétel 1995. október—novemberben folyt a Társadalomkutatási Informatikai Egyesülés (TÁRKI) OMNIBUSZ-ISSP vizsgálatának keretében, a 18 éves és idősebb korú lakosság 1000 fős országos reprezentatív mintáján.

TARTALOM

	Oldal
BEVEZETÉS	7
A FŐBB EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÁSA	10
RÉSZLETES EREDMÉNYEK	15
1. A NÉPESEDÉSI HELYZETTEL ÉS A GYERMEKVÁLLALÁSSAL KAPCSOLATOS ATTITÚDOK IDŐBELI ALAKULÁSA	15
(Vélemények a népességszám csökkenéséről. Gyermekkel vagy gyermek nélkül? Hány gyermek a „legjobb”? Milyenek a sokgyermekesek?)	
2. A CSALÁDTÁMOGATÁSOK RENDSZERÉNEK VÁLTOZÁSAIVAL ÖSSZEFÜGGŐ ÁLTALÁNOS VÉLEMÉNYEK	33
(Jó vagy rossz irányba mennek-e a változások? Változnak-e az életvezetési taktikák is?)	
3. A KORMÁNY CSALÁDPOLITIKÁJÁRÓL – VÁRAKOZÁSOK, IGÉNYEK	38
(„A kedvezményeket meg kellett volna hagyni — a megszorításokat átmenetinek kellene tekinteni”. Lehet-e jól elosztani? Milyen családi pótlék lenne igazságos? Mi történjen a gyeshől/gyedből kiszorult anyák gyermekeivel?)	
4. A VÉLEMÉNYEK DIFFERENCIÁLÓDÁSA	52
(Társadalmi-demográfiai hovatartozás és politikai preferenciák.)	
MELLÉKLET	57

BEVEZETÉS

1995 tavaszán — összefüggésben az államháztartási reformmal — olyan törvények előkészítése kezdődött el, amelyek a családtámogatások rendszerét is jelentősen megváltoztatják. Közülük legjelentősebb a családi pótlék fizetésének megváltozása (az egy- és kétgyermekesek esetében az alanyi jog megszűnése és jövedelemhatárhoz kötése), valamint a gyermekgondozási díj (gyed) megszűnése. Az ezekről alkotott törvények 1996-ban léptek érvénybe. Jelentős átalakulások kezdődtek meg a nyugdíjrendszerben is, amelyek fokozatosan valósulnak meg (a korhatár felemelése, a biztosítási formák megváltozása).

Nemzetközi példák vannak arra, hogy a szociális támogatások lefaragására nálunk jóval fejlettebb országokban is rákényszerülnek a kormányok, és nem meglepő, ha azokat az érintettek ellenérzéssel fogadják. Magyarországon azonban több okból is nagyobb megrázkódtatást jelentettek/jelentenek ezek a változások. A megszorítások alacsony jövedelemszintű lakosságban és egy olyan periódusban kerülnek bevezetésre, amikor a reáljövedelmek egyébként is — a szociális juttatások nélkül is — csökkennek. Számottevőbb azonban az, hogy nálunk a családi pótlék esetében több mint fél évszázada, de a gyermekgondozási szabadság esetében is több évtizede kialakult és megszokott rendszer megváltozásáról van szó.

Kutatásunk, amelyet az OKTK támogatott, nem azt célozza, hogy az intézkedésekben érintett rétegek nagyságát és összetételét becsülje meg, ezzel kapcsolatban elég sok előkészítő statisztika készült. Azt sem tűztük ki célul, hogy az intézkedések fogadtatását vizsgáljuk; erről más forrásokból ugyancsak lehetett információkat szerezni. A családtámogatási rendszer megváltozásának azonban — úgy gondoljuk — vannak olyan vonatkozásai, amelyek a közgondolkodásban kialakult és megszilárdult értékekben is elindítanak bizonyosfajta kedvezőtlen folyamatokat. Elsősorban ennek néhány vonatkozását próbáltuk vizsgálni, s ezért látszott célszerűnek az is, hogy a vizsgálat módszeréül a lakossági megkérdezést válasszuk.

A nemzetközi demográfiai szakkutatások hosszabb ideje foglalkoznak azzal, hogy az ún. *családi értékekben* végbemenő változások, amelyek elsősorban az északnyugat-európai országokban indultak meg és az Amerikai Egyesült Államokra is kiterjedtek, milyen demog-

ráfiai következményekkel járnak. Az értékek e változásai mögött a hagyományos családi együttélési minták leépülése, az egyéni célok megvalósítására való törekvés, az individualizálódás terjedése áll, s ezek egyre erőteljesebben nyilvánulnak meg a tradicionális családformák széttöredezésében és a gyermektelenség preferálásában. Ezek a folyamatok — bár bizonyos jeleit nálunk is felfedezhetjük már — Magyarországon még kevéssé érzékelhetők. Nemzetközi összehasonlító vizsgálatunk azt bizonyítja, hogy nálunk nagyon erős gyermekcentrikus beállítódás él az emberekben; Magyarországon erős többségi vélemény, hogy „*gyermekkel jobb élni, mint gyermekek nélkül*” — számos országban ennek az ellenkezőjét deklarálják. Ezt a beállítódást mindenképpen erősíteni lenne érdemes, mivel vele késleltetni lehetne az értékváltozások hazánk amúgy is kedvezőtlen demográfiai helyzetét fenyegető, s előbb-utóbb „begyűrűző” folyamatát.

Ebből a szempontból a legutóbb meghozott gazdasági szükségintézkedések nem szerencsések. Kutatásunk kimutatja, hogy — a gyermekcentrikus beállítódás ellenére — 1995 őszén (a korábbi évekhez képest) csökkent a házaspárok számára ideálisnak tartott gyermekek száma, és növekedett azok negatív megítélése, akik gyermekeik számával meghaladják ezt a normát.

Mivel a családpolitikai célok döntő mértékben az állami költségvetésből valósulnak meg, érthető, ha a különböző feladatok megoldása általában kompromisszumok eredménye. E kompromisszumok megkötésében, vagyis a családpolitika aktuális célkitűzéseiben is értékeknek kell kifejeződniük, hiszen a családpolitika maga sem mentes világnézettől, társadalomképtől. Magyarországon, ahol a termékenység rendkívül alacsony, nagyon rossz a keresők és eltartottak aránya — s ez perspektívában sem változik gyorsan —, különösen nagy jelentősége lehet a gyermek iránti igények, vágyak megőrzésének, a nagyobb gyermekszámú családok iránti társadalmi tolerancia, szolidaritás fenntartásának. A családok által vállalt gyermekszám további csökkenése ugyanis megnöveli az idős népesség ellátásának már ma is komoly nehézségeit, amikor a kis létszámú generációk munkaképes korba lépnek. Az ebből fakadó problémákat csak az enyhítheti, ha a termékenység növekszik és ezáltal a kereső—eltartott arány javul. Ehhez hatékony, hosszú időn át érvényes, biztonságot nyújtó, értékőrző népesedéspolitikára van szükség, amely a fő gazdasági intézkedések demográfiai hatásait is figyelembe veszi.

Amint azt a kormányzat is deklarálta, a szükségintézkedések megértéséhez, elfogadtatásához az eddiginél jobb *társadalmi kommunikációra* lenne szükség. Hatékony kommunikáció azonban csak akkor valósulhat meg, ha ismerjük, milyen értékek és normatívák élnek a közgondolkodásban, s hogy az ezekben való beavatkozás perspektívában milyen — esetleg visszafordíthatatlan — következményekkel jár. Kutatásunk egy ilyen társadalmi kommunikációt szeretne elősegíteni.

A FŐBB EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÁSA

A tanulmány az ország népesedési helyzetére és az államháztartási reformhoz kapcsolódó aktuális családpolitikai kérdésekre vonatkozó lakossági véleményeket vizsgálja. Alapját a 18 éves és idősebb korú lakosságot 1000 fővel reprezentáló, országos mintán lefolytatott adatfelvétel képezi, de támaszkodik a KSH Népeségtudományi Kutató Intézetének korábbi, hasonló témájú kutatási eredményeire is. Ennek keretében foglalkozik

- a népesedési helyzettel és a gyermekvállalással kapcsolatos attitűdök időbeli alakulásával az elmúlt évek távlatában;
- a családtámogatás rendszerének változásaival összefüggő általános véleményekkel;
- a kormány családpolitikai tevékenységével szemben támasztott igények néhány vonatkozásával; továbbá
- a vélemények társadalmi-demográfiai összefüggéseivel, valamint a vélemények és a politikai preferenciák kapcsolatával.

1. Az attitűdök időbeli alakulása

- * Az elmúlt 10—15 év alatt a lakosság gyorsuló ütemben informálódott arról, hogy Magyarországon a népesség fogyása tapasztalható. 1983-ban még csak 40%, 1985-ben 58% tudott erről, 1995-ben pedig az emberek túlnyomó többsége — a magasan iskolázottak csaknem teljes köre — tisztában volt vele. Mindvégig domináns vélemény volt, hogy a népességszám csökkenése az országnak meglehetősen súlyos problémája. Az így vélekedők elsősorban *a magyarság jövője* miatt aggódalmaskodnak (38%), másodsorban pedig *a népességcsökkenés kedvezőtlen gazdasági következményei* miatt (29%). A felnőtt lakosság közel egyötöde azonban kevéssé, vagy egyáltalán nem érzi aggasztónak ezt a folyamatot, arra számítva: *„kevesebb lenne a munkanélküliség”*, *„így is sokan vagyunk”*, *„kisebb országban is lehet jól élni”*. Megállapítható, hogy azok az ismeretek, amelyek

hozzájárulhatnak a nyugdíjrendszer átalakításának elfogadásához, a lakosságban nem eléggé elterjedtek.

- * Nemzetközi összehasonlító vizsgálat is alátámasztja, hogy a magyar lakosságot erős gyermekcentrikus beállítódás jellemzi. A kisgyermekes szülők több mint 80%-a, a lakossági mintának 75%-a nyilvánítja ki azt a véleményt, hogy az élet „...*gyermekkel jobb, mint gyermekek nélkül*” — számos országban ennek pontosan az ellenkezője a többségi álláspont. 1995 őszén azonban mégis többen érezték azt, hogy gyermektelennek maradni jó dolog, három vagy több gyermekkel élni pedig kifejezetten rossz — mint amennyien ezt még 1989-ben gondolták. Ezzel együtt változott a sokgyermekes családok megítélése is. 1995-ben a felnőtt lakosság több mint fele kizárólag negatív véleményeket fogalmazott meg e családokról, az így vélekedők aránya az 1989-ben tapasztaltak másfélszerese. A negatív megítélés fő indoka, hogy a sokgyermekesek „kizárólag a szociális kedvezmények miatt vállalkoznak több gyermekre”. A 10 évvel korábbihoz képest most jóval többen gondolnak arra is, hogy sok gyermek — ebbe legtöbben már a három gyermeket is beleértik — leginkább cigány családokban születik. Mindez arra figyelmeztet, hogy 1995-ben a közgondolkodásra addig jellemző, hagyományosan családcentrikus értékek kedvezőtlen irányba tolódtak el.

2. A családtámogatások rendszerének változásai — általános vélemények

- * A válaszadók 1991-ben is és 1995-ben is nyilatkoztak arról, mennyire tartják igaznak azt az állítást, miszerint „*a gyermekes családokat érintő változások azt jelzik, hogy a társadalmi-politikai változások rossz irányba mutatnak*”. A válaszokat az iskolai osztályozás mintájára ötfokú skálán adhatták meg, amelyben az 5-ös a „teljes mértékben egyetért”, az 1-es az „egyáltalán nem ért egyet” választ jelöli. Az 1991. évi osztályzat-átlag férfiak esetében 3,7 — a nőknél 3,3 volt —, ez 1995-ben mindkettőnél 4,1-re emelkedett. 1995 őszén a lakoságnak mintegy kétharmada (5-ös vagy 4-es osztályzataival) azt jelezte tehát, hogy a családtámogatások rendszerének változásait alapvetően egy általánosan is kedvezőtlen tendencia részének érzi.

- * A lakosság közel 60%-a azt prognosztizálta 1995 őszén, hogy a gyermekgondozási szabadság rendszerének megváltozása, a gyed megszűnése a születések számának csökkenését fogja eredményezni. A kérdezettek mintegy fele kisebb-nagyobb mértékben tart attól is, hogy a családtámogatások átalakítása kedvezhet bizonyosfajta életvezetési taktikáknak (pl. mivel az egyedülálló szülők könnyebben jutnak támogatáshoz, több lesz a válás, kevesebben kötnek házasságot). Az átlagosnál nagyobb mértékben gondoltak erre azok, akik a kérdezés időpontjában maguk is élettársi kapcsolatban éltek.

3. A kormány családpolitikája — várakozások, igények

- * Százfokú skálára átszámítva kerek 80 pontot ért el 1995 őszén annak az igénye, hogy *„a gyermekes családokat érintő változásokat átmenetieknek kellene tekinteni; amint javul az ország gazdasági helyzete, az eredeti kedvezményeket vissza kellene adni”*. Ez arra utal, hogy a lakosság túlnyomó többsége, ha valamennyire el is fogadta a változásokat, azokat jórészt „szükségintézkedéseknek” tekintette, tehát visszaállíthatóknak. Várható, hogy ennek igénye minden, a gazdasági életben bekövetkező kedvező fordulat alkalmából felmerül.
- * Arról, hogy vajon jelenleg a kisgyermeket nevelő családok vagy pedig a nyugdíjasok között van-e több szegény, több rászorult, a lakoságnak csak kétharmada rendelkezik határozott véleménnyel, jóllehet ezek többsége egyértelműen a gyermekes családokat tartja ilyeneknek. Az azonban már nem érthető az emberek számára, hogy a jövedelem munkaképes népességtől történő átcsoportosítása esetén az egyik „rászoruló csoportra” fordított kiadások növelése értelem szerűen csak a másik csoport hátrányára történhet. A többség egyáltalán nem helyeselné sem azt, ha a gyermekes családok fokozott támogatását a nyugdíjasok, sem azt, ha a nyugdíjasok fokozott támogatását a gyermekes családok rovására valósítaná meg a költségvetés. A gyermekes családokra vonatkozóan azonban mégis megengedőbb a közvélemény: az emberek egynegyede még akkor is támogatandónak tartja őket, ha a rávalót a nyugdíjasoktól kell elvenni, a nyugdíjasok ilyenformán történő megsegítését azonban már csak 8%-uk tartaná elfogadhatónak.

- * 1993-ban még többségi vélemény volt, hogy egyforma családi pótlék járjon minden gyermek után, függetlenül a szülők jövedelmétől. Ez 1995 őszére gyökeresen megváltozott: a lakosság közel kétharmada igazságosnak tartotta a családi pótlék jövedelem szerinti differenciálását. Figyelemreméltó ugyanakkor, hogy a kérdezettek több mint egynegyede inkább azt látná jónak, ha a differenciáltan nyújtott családi pótlék a család összjövedelme alapján számított, ún. családi jövedelemadó rendszerén keresztül érvényesülne.
- * Többségi nézet, hogy a gyestről/gyedről lemondani kényszerülő anyák gyermekeinek napközbeni felügyeletét, gondozását az államnak kellene biztosítania megfelelő bölcsődei férőhelyekkel. Ugyanakkor a lakosságban jelentős fogékonyság mutatkozik másfajta megoldások iránt is: pl. kiemelt hitel- és adókedvezményeket adni magánbölcsődék létesítéséhez; nyugdíjbeszámításban részesíteni olyan fiatal anyákat, akik a sajátjuk mellett több kisgyermek gondozására vállalkoznának, vagy pedig támogatni félnapos bölcsődék létesítését, amelyek lehetővé tennék, hogy az anya részmunkaidős állást vállaljon.

4. A vélemények differenciálódása

- * A kutatás meglepő tapasztalata, hogy az *általános attitűdök* vonatkozásában a véleményeket csak csekély mértékben befolyásolja a válaszadók társadalmi, demográfiai hovatartozása. Ez azt jelenti, hogy a lakosság gyermekcentrikus beállítódása meglehetősen homogén jelenség. A közvélemény-kutatásokban visszatérően erős befolyásoló tényező a megkérdezettek iskolai végzettsége — most ez csak az ún. ismeret-kérdések esetében (pl. a népességszám csökkenésének ismertsége) volt megfigyelhető. Néhány kérdéskör esetében a *személyes érintettség* véleménybefolyásoló szerepe tűnt ki, ezek többnyire a válaszadók anyagi helyzetének egy-egy metszetét tükrözik (pl. eltartott gyermekek száma, háztartástagok száma, a társadalmi ranglétrán elfoglalt hely „önbesorolása”). Az életkor, a családi állapot, a foglalkozás, a lakóhely hatása a vélemények eloszlásában csak alig-alig érezhető.

- * A családpolitikát szorosan érintő kérdésekben kitapintható a vélemények politikai állásfoglalás szerinti árnyaltsága is. Ez azonban nem igazán látványos és erőteljes. A kormánypártokkal szimpatizálók az átlagosnál valamivel megértőbbek, toleránsabbak a kormány intézkedései iránt, az ellenzéki pártokkal rokonszenvezők pedig az átlagosnál valamivel kritikusabbak. A pártpreferenciák szerinti véleménykülönbségek azonban korántsem tükrözik a vizsgált témakörökben folyó éles parlamenti vitákat. Ennek egyik oka az, hogy mintánk több mint fele „nem szavazónak” vallotta magát, véleményeik általában a mintabeli megoszlásoknak feleltek meg, az egyes pártok szavazótáborra pedig már elég kis elemszámokat jelentett. Másrészt azonban igaz az is, hogy a két, politikailag szembenálló táborban egyaránt a többség fenntartással fogadta ezeket az intézkedéseket.

RÉSZLETES EREDMÉNYEK

1. A NÉPESEDÉSI HELYZETTEL ÉS A GYERMEKVÁLLALÁSSAL KAPCSOLATOS ATTITÚDOK IDŐBELI ALAKULÁSA

* *Vélemények a népességszám csökkenéséről*

Magyarországon a 80-as évektől folyamatosan csökken a népesség lélekszáma. Ez szükségképpen kedvezőtlen korösszetételt is jelent, és hosszabb távon súlyos gazdasági hatásokkal jár. A 90-es évek elején már nyilvánvalóvá vált, hogy kevesebb mint két kereső befizetéséből kell biztosítani egy nyugdíjas nyugdíját. A népesség-előreszámítások hosszú ideig érdemtelenül figyelmen kívül hagyott jelzései szerint a helyzet 2000 után rohamosan romlani fog: 2010 után már három kereső nyugdíjjárulék-befizetéséből kell biztosítani két nyugdíjas ellátását. Könnyű belátni, hogy amennyiben a nyugdíjrendszer reformja elmarad, nem kerülhető el a társadalombiztosítási rendszer összeomlása.

Egy radikális nyugdíjreformmal szemben ma meglehetősen ellenálló a közvélemény. Ez sok szempontból érthető is. Az egészségi állapot gyors romlása a nyugdíjba lépés korhatárának felemelése ellen szól, az alacsony bérek miatt az emberek nem tudnak előtakarékoskodni, a munkanélküliség fenyegető veszélye helyett pedig sokan választják a még mindig biztosabb megélhetési forrásnak tűnő korai nyugdíjazást vagy leszázalékolást. Mint az 1995. évi szociális megszorítások példája mutatta, a reformok sikerét alapvetően meghatározhatja, hogy mekkora a lakosságban a változtatások iránti fogadókészség. A nyugdíjreform alternatíváiról folytatott társadalmi párbeszéd csak akkor lehet eredményes, ha azt egy olyan, széles körű kommunikáció előzi meg, amely reális ismereteket képes nyújtani a népesedési folyamatok perspektívájáról, és amely nyilvánvalóvá teszi a nem kívánatos tendenciák megállíttásának szükségességét. Ezért is érdekes megtudni, hogyan vélekedik a népességfogyás kérdéséről a lakosság a reformok bevezetésének küszöbén.

Erről 1983 óta rendelkezünk közvélemény-kutatási adatokkal /1/.

A nyolcvanas évek elején a már kirajzolódó kedvezőtlen folyamatok még csak a szakemberek számára voltak ismertek, olyannyira, hogy a kérdés egy ideig tabunak számított, a népesség-előreszámítások dokumentumait titkosították. Ennek egyik oka az lehetett, hogy ebben az időben még mindig kísértett az a szemléletmód, hogy a kedvezőtlen információkat el kell zárni a nyilvánosság elől. (Ilyenek voltak pl. a cigányság, a kisebbségek, a határon kívüli magyarok, a szegénység, a deviancia problémái.) A másik ok, hogy a népesség, a nemzet jövője miatti aggodalmaskodás könnyen megkaphatta az „irredenta”, „soviniszta”, vagy a hosszú ideig pejoratív jelzőnek számító „nacionalista” stigmát. Nagy valószínűséggel ez is hozzájárulhatott ahhoz, hogy a népességcsökkenés problémájának felvetését sokszor még hivatalosan is csak mint valamiféle „érzelmi problémát” kezelték, amelynek gazdasági hatásai vagy egyáltalán nincsenek, vagy ha vannak, akkor nem feltétlenül rosszak. Ilyen körülmények között talán nem is nevezhető alacsonynak, hogy az 1983. évi közvélemény-kutatás szerint abban az időben a felnőtt lakosságnak csak 40%-a tudott a népességfogyás tényéről. Az informáltság ezt követően már gyors ütemben növekedett:

A közvélemény-kutatás éve	A népességcsökkenésről tájékozottak aránya (százalék)
1983	40
1985	58
1990	75
1995	70

Ennek egyik oka, hogy a 80-as évek második felében már nagyon sok kedvezőtlen adat került nyilvánosságra a lakosság egészségi állapotával, a magas férhialandósággal kapcsolatban. (Lásd pl. az 1987. évi „Egészségmegőrzés társadalmi programja”-ról megjelenő kommentárokat és az egészségpszichológiai kutatások felfutását.) A másik ok, hogy az 1990. évi választások előtt több párt is programjába foglalta a rossz irányba mutató tendenciák megállítását. De szerepet játszhatott az is, hogy küszöbön állt a terhességmegszakítás engedélyeztetésével kapcsolatos törvény módosítása, amit a közvélemény — a múlt tapasztalataira alapozva — az alacsony születésszám korrigálásának szándékával azonosított.

Az ismereteket mindvégig leginkább az iskolai végzettség befolyásolta. 1995-ben a 8-nál kevesebb osztályt végeztek 57%-a, a 8 osztályt végeztek 66%-a, de a diplomások közel

90%-a volt tisztában a népességcsökkenés tényével. Mindenesetre elmondható, hogy a lakosság a problémáról ma meglehetősen jól informált.

Két kérdés lehet érdekes ezek után: mennyire tartják *súlyos* problémának ezt a folyamatot (illetve mennyire tartanak súlyosnak, ha az tartósan fennmaradna), és *milyen következményektől tartanak leginkább* (illetve akik nem érzik súlyos gondnak, miért gondolják így).

A népességfogyás problémáját a lakosság többnyire az „*elégé súlyos*” jelzővel minősíti, 10 éve ez a modális vélemény. Váltakozó a tendenciát „*nagyon súlyosnak*” tartók aránya. Ez 1985—1990 között volt a legmagasabb, ekkor a lakosság több mint egyharmada vélekedett így. 1985 előtt — amikor az informáltság is csekélyebb volt, és 1990 után — talán mert „megszoktuk”, hogy ezzel együtt kell élni — a népességfogyásra kifejezetten aggodalommal tekintők aránya alacsonyabb:

(százalék)

Mennyire tartja súlyosnak, ha folytatódik a népesség fogyása?	A közvélemény-kutatás éve				
	1983	1985	1990	1993	1995
Egyáltalán nem súlyos	7	4	2	9	8
Kevésbé súlyos	22	14	10	20	14
Elégé súlyos	39	43	49	47	47
Nagyon súlyos	23	34	35	19	26
Nem tudja	9	5	4	5	5
Együtt	100	100	100	100	100

A minősítő véleményeket a válaszadók társadalmi-demográfiai jellemzői csak gyengén befolyásolják: az iskolázottabb, illetve a fővárosi emberek között valamivel többen tartják súlyos gondnak a népesség csökkenését. Az azonban megfigyelhető, hogy a pártszimpátia, illetve a politikai beállítódás árnyalja a véleményeket. A kormányzó pártokkal rokonszenvezők, illetve a magukat baloldali beállítottságúnak tartó emberek között gyakoribb az „*elégé súlyos*” minősítés, míg az ellenzéki pártokkal rokonszenvezők, illetve jobboldali beállítottságúak másoknál sűrűbben deklarálják, hogy a népességcsökkenés „*súlyos gond*”¹.

¹A pártszimpátiát a szokásos közvélemény-kutatói kérdéssel mértük: „*ha most vasárnap lennének a választások, melyik pártra szavazna?*”. A kérdéses időpontjában, 1995 őszén a kérdezettek 16,2%-a szavazott volna a két kormányzó párt valamelyikére, 20,9% a négy ellenzéki párt közül választott volna, 4,5% nem parlamenti pártot nevezett meg, 58,4% pedig vagy nem ment volna el szavazni, vagy nem jelölte meg a választott pártot. A politikai állásfoglalást egy 10 fokú skálával mértük, melynek 1. foka a baloldalt, 10. foka a jobboldalt jelentette, a válaszadók önbesorolással helyezték el magukat a skála valamely fokán. A kérdezettek 23,3%-a „inkább baloldalinak” (1—4. fok), 17,7%-a „inkább jobboldalinak” (6—10. fok) minősítette magát, 30% a „centrumot” jelölte meg (5. fok), 29% pedig nem kívánt vagy nem tudott felelni.

A vélemények megoszlása a válaszadók politikai preferenciái szerint

(százalék)

<i>Mennyire súlyos probléma a népesség csökkenése?</i>	Kormányzó pártok	Ellenzéki pártok	Nem parlamenti pártok	Nem szavazók	Átlag
	szavazóbázisa				
Egyáltalán nem súlyos	7	10	7	8	8
Kevésbé súlyos	15	11	20	14	14
Eléggé súlyos	56	42	36	47	47
Nagyon súlyos	20	35	33	24	26
Nem tudja	2	2	4	6	5
Együtt	100	100	100	100	100
A válaszadók megoszlása	16	21	5	58	100

(százalék)

<i>Mennyire súlyos probléma a népesség csökkenése?</i>	Inkább baloldali beállítottságú	Centrumhoz tartozó	Inkább jobboldali beállítottságú	Nem tudja megmondani	Átlag
Egyáltalán nem súlyos	7	6	12	8	8
Kevésbé súlyos	16	15	12	13	14
Eléggé súlyos	52	49	35	48	47
Nagyon súlyos	20	27	40	22	26
Nem tudja	5	3	1	9	5
Együtt	100	100	100	100	100
A válaszadók megoszlása	23	30	18	29	100

Felvetett első kérdésünkre tehát az a válasz adható, hogy a lakosság meghatározó többsége 1995-ben „*eléggé súlyos*” vagy „*nagyon súlyos*” gondnak tartotta a népesség lélekszámának fogyását, jóllehet az így vélekedők aránya az 1985–1990 között tapasztalható képest átlagosan mintegy 10–11 százalékponttal csökkent. A vélemények intenzitását a politikai-ideológiai állásfoglalás árnyalja.

A másik kérdés, hogy milyen következményektől tartanak, illetve milyen következményeket „remélnek” az emberek a népesség csökkenésétől. A szabadon elmondott véleményeket utólag tipizálva a következő vélemény típusok rajzolódnak ki:

A népesség fogyása „elég súlyos” vagy „nagyon súlyos” probléma, mert:

— „elfogyunk, kihal a magyarság”	38 %
— „nem lesz elég munkaképes ember”	19 %
— „előregedik az ország, egészségtelen a korstruktúra”	10 %
— egyéb vélemény vagy nem tudja	6 %
Összes „aggodalmaskodó”	73 %

A népesség fogyása „egyáltalán nem” vagy „kevésbé súlyos” probléma, mert:

— „így is sokan vagyunk, nehéz a megélhetés”	9 %
— „nem lenne (akkora) munkanélküliség”	4 %
— „nem a létszámtól függ, kisebb országban is lehet jól élni”	2 %
— egyéb vélemény vagy nem tudja	7 %
Összes „nem aggodalmaskodó”	22 %

(A válaszadók 5%-a nem tudott véleményt alkotni arról, hogy a népességcsökkenés mennyire súlyos probléma.)

A két markáns véleménycsoport („a magyarság jövője” — „nem lesz elég munkaképes ember”) átalakulásában az életkor és az iskolai végzettség szerepét érdemes kiemelni. Egyik sem meglepő: a „magyarság jövője” miatti aggodalmak az életkor növekedésével, az aktív korúak létszámfogyatkozása miattiak pedig az iskolázottság emelkedésével válnak egyre intenzívebbé:

„Elfogyunk, kihal a magyarság”

18—29 éves	30 %
30—39 éves	32 %
40—49 éves	39 %
50—59 éves	47 %
60 éves és idősebb	47 %

Átlag 38 %

„Nem lesz elég munkaképes ember”

8-nál kevesebb osztályt	} végzett	12 %
8 osztályt		14 %
szakközépiskolát		19 %
szakmunkásképzőt		23 %
gimnáziumot		26 %
főiskolát		28 %
egyetemet	31 %	

Átlag 19 %

Az „elfogyunk, kihal a magyarság” véleményípus ideológiai tartalmat is hordoz. Bár minden megkülönböztetett politikai csoporton belül ez a leggyakoribb aggodalom, a kormány-pártokkal rokonszenvezők, illetve a baloldali beállítottságú emberek valamivel az átlagos 38% alatt (34—33%) deklarálják, míg az ellenzéki pártok szavazóbázisa és a magukat a centrumhoz vagy inkább jobboldalhoz sorolók 40% feletti aránya hangoztatja ezt az álláspontot.

Különösen érvényes ez az ellenzéki pártok szavazóbázisára, akiknél e vélemény elterjedtsége az átlagost 10 százalékponttal haladja meg.

„Elfogyunk, kihal a magyarság”
(átlag: 38%)

Kormányzó pártok szavazói:	34%	Inkább baloldali beállítódásúak:	33%
Ellenzéki pártok szavazói:	48%	Centrumhoz tartozók:	41%
Nem parlamenti pártok szavazói:	31%	Inkább jobboldali beállítódásúak:	43%
Nem szavazók:	39%	Semlegesek:	41%

Nem mondható el ugyanez a gazdasági tartalmú aggodalmakról; ezek megítélésében gyakorlatilag teljesen egyformán gondolkoznak a politikai paletta szereplői, az előző kérdés-körnél lényegesen mérsékeltebben tartva a kedvezőtlen gazdasági következményektől.

A kutatás figyelemreméltó tapasztalata, hogy a népességfogyás súlyosságának és várható hatásának megítélése a közgondolkodás meglehetősen zárt, elkülönülő tartománya. A kérdőív lehetőséget adott annak vizsgálatára, hogy

- a családcentrikus, gyermekcentrikus beállítódású emberek,
- a családtámogatási rendszer megváltozását ellenzők,
- a nemzeti érzéssel, magyarságtudattal erősen azonosulók, vagy
- a személyes jövőjükre bizonytalanul tekintők, pesszimisták

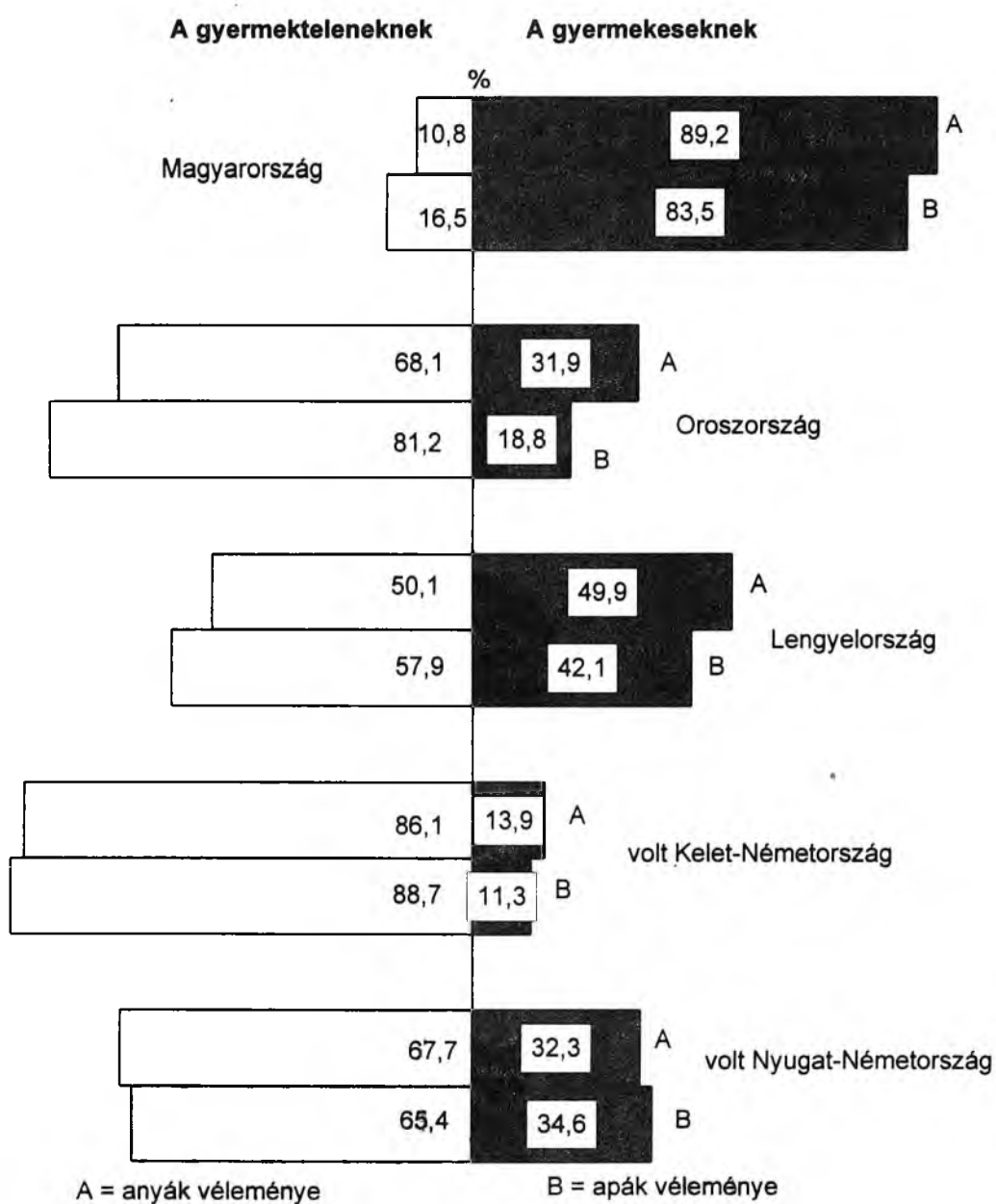
körében vajon intenzívebb-e a magyarság miatti aggodalom, illetve nagyobb fokú-e az érzékenység a népességcsökkenés vélt következményeinek valamely típusa iránt. Ilyesfajta látványos, szignifikáns erősségű összefüggést azonban nem lehet kimutatni. Ez azt jelenti, hogy bár a népességfogyás ténye ismert a lakosság körében, a tendencia hatásainak megértése jelenleg meglehetősen elvont probléma az emberek számára, és kevésbé vagy egyáltalán nem kapcsolódik össze a mindennapi gondolkodás más elemeivel. Az azonban nem kétséges, hogy az átfogó társadalmi reformok szükségességét hangoztató kommunikáció nemcsak gazdasági megfontolásokra támaszkodhat, hanem joggal építhet a nemzetféltség attitűdjére is, amely iránt a lakosság — politikai, világnézeti állásfoglalástól függetlenül — érezhetően fogékonyságot mutat.

* *Gyermekkel vagy gyermek nélkül?*

Egy társadalom értékrendjének fontos mutatója, hogy hogyan viszonyul a gyermekekhez, a gyermekes léthez, és általában a gyermekvállalásnak, gyermeknevelésnek a pozitív vagy negatív vonatkozásait érzi-e meghatározónak. A társadalom e témakörrel kapcsolatos beállítódását tükrözi, hogy az életet gyermekkel vagy gyermektelenül tartják-e jobbnak, illetve hogy milyen összefüggéseket éreznek az élet minősége és a családban nevelkedő gyermekek száma között.

Az első problémakört a „*Kinek jobb az életben: akinek vannak vagy akinek nincsenek gyermekei?*” kérdésfeltevéssel vizsgáltuk, amelyet ebben a megfogalmazásban először az 1991-ben végzett nemzetközi összehasonlító vizsgálatban, a társadalom csak egy részének tettünk fel. A kutatás, amelyet a müncheni Deutsches Jugendinstitut szervezett, Lengyelországban, Magyarországon, Németország keleti és nyugati területein külön és Oroszországban, országonként — 1200 fős reprezentatív mintán — vizsgálta a kisgyermekes családok helyzetét, a családdal, gyermekkel, a karrierrel kapcsolatos attitűdöket, a családtámogatás rendszerével való elégedettséget /2/.

A válaszok a magyar szülők igen erőteljes család- és gyermekcentrikus beállítódását mutatták, erőteljesebbet, mint a vizsgált többi ország esetében. A magyar apák és anyák hagyományos értékrendje tükröződött a házasság intézményének pozitív megítélésében, a családi feladatok primátusában a munkahelyi előmenetelhez, karrierhez viszonyítva, és általában a gyermekkel, gyermekvállalással kapcsolatos témakörökben is. A legjelentősebb eltérés Magyarország és a vizsgálatba bevont többi ország között a „gyermekes lét” megítélésében mutatkozott.

Kinek jobb az életben?

A grafikon jól ábrázolja, hogy a kérdésben a magyar lakosság véleménye alapvetően eltér a többi országban megkérdezettek álláspontjától. Valamennyi ország többségi véleménye ugyanis — a keletnémet területeken kiugróan magas arányban —, hogy az életben azoknak jobb, akik nem vállalkoznak gyermekekre. A magyar szülők ezzel ellentétes attitűdjét az magyarázhatja, hogy nálunk a gyermekes státushoz a szülők elsősorban nem az anyagi problémákat, a fizikai és idegi megterhelést, hanem a gyermek nyújtotta érzelmi többletet társítják. A magyar családok értékítéletében nem az áldozatvállalás, az anyagi hátrány — kétségtelenül meglévő — ténye dominál, hanem az a harmónia, boldogság, amit a gyermek léte a szülők és a család számára jelent.

Felvetődik, hogy a nemzetközi összehasonlító vizsgálatból kirajzolódó magyarországi igen pozitív kép vajon igaz-e a társadalom egészére, vagy pedig alapvetően a kisgyermekes családok érthetően gyermekcentrikusabb beállítódású csoportjára korlátozódik-e. Az idézett kérdőívkérdést 1995-ben lakossági mintának is feltettük, a válaszok megoszlása a kisgyermekes szülőkhöz igen hasonló tendenciát mutat:

„Kinek jobb az életben”

(százalék)

Azoknak jobb ...	Kisgyermekes szülők mintája 1991		Lakossági minta 1995	
	anyák	apák	nők	férfiak
akiknek vannak gyermekei	89	84	78	70
akiknek nincsenek gyermekei	11	16	22	30

Erőteljes többségi vélemény tehát a teljes lakosság körében is, hogy gyermekkel jobb az élet, mint gyermektelenül.

Ez a vélemény alapvetően ellentmond a statisztikai adatokkal alátámasztott tényleges helyzetnek, hiszen napjainkban a társadalom legnagyobb szegénységben élő rétegét éppen a gyermekes családok jelentik. A kétgyermekes családok 25%-a, a három- és több gyermekes családok mintegy 60%-a él a létminimum alatt, vagyis a családok nagy többsége számára a gyermek, vagy gyermekek vállalása a szegénységbe süllyedést jelenti. Az emberek túlnyomó többsége a gyermeknevelést mégsem áldozatvállalásnak, hanem mindenekelőtt örömforrásnak tartja, úgy érezve, hogy az élet nem gyermekkel, hanem gyermek nélkül szegényebb. Ez a beállítódás nagyon mélyen és nagyon szélesen beépült a magyar közgondol-

kodásba. Általános elfogadottságát bizonyítja, hogy szignifikáns véleményeltérések demográfiai jellemzők mentén sem mutathatók ki.

A kisebb mértékű véleményeltérések az alábbiakban foglalhatók össze.

Leginkább differenciáló tényezőnek az eltartott gyermekek száma bizonyult. Az egy-két gyermeket nevelők az átlagnál nagyobb mértékben vallják, hogy gyermekkel jobb az élet, míg a négy- és több gyermekesek ezzel a véleménnyel jóval alacsonyabb arányban értenek egyet. A sokgyermekesek e negatív beállítódása első pillanatra meglepő lehet, de korábbi — a nagycsaládosok körében végzett — kutatásaink ezt az eredményt jól alátámasztják /3/. A nagycsaládosok körében végzett kutatásunk során ugyanis kitűnt, hogy a sokgyermekes anyák jelentős része — nyilván negatív tapasztalataik, illetve a gyermekszülések véletlenszerű és nem tervezett voltára visszavezethetően — úgy nyilatkozott, hogy ha újrakezdhethé életét, a meglévőnél kevesebb gyermeket szeretne, illetve egyáltalában nem vállalna gyermeket.

A gyermekneveléssel összefüggő aktuális tapasztalatok, anyagi problémák negatív hatását bizonyítja, hogy a gyermekes lét megítélése csak az eltartott gyermekek számával összefüggésben jelez ilyen eltérést, ez azonban már nem áll fenn az élve született gyermekek számával kapcsolatban. Az élve született gyermekek száma szerint a vélemények jóval homogénabbak; a gyermekes státus megítélése minden gyermekszám szerint igen pozitív, bár tény, hogy az egy-két gyermekeseké néhány százalékponttal az átlag felett van.

A sokgyermekes családok negatívabb beállítódását magyarázza, hogy a gyermektelen lét pozitívabb megítélése magasabb a rossz anyagi körülmények között élő családoknál, illetve azoknál, akik egy képzeletbeli társadalmi ranglétrán önmagukat az alsó osztályba sorolták, ugyanis a sokgyermekes családok jelentős része, talán többsége, éppen e hátrányos körülmények között élő rétegekből kerül ki.

A gyermekes státus megítélése és a társadalmi rétegbe tartozás között szoros, lineáris kapcsolat mutatható ki.

*„Kinek jobb az életben” — a válaszadók
társadalmi réteghez tartozása szerint*

(százalék)

Azoknak jobb ...	Társadalmi réteg					Összesen
	alsó osztály	munkás-osztály	alsó közép-osztály	középosztály	felső közép-osztály	
akiknek vannak gyermekei	64	75	74	80	91	75
akiknek nincsenek gyermekei	36	25	26	20	9	25

A megkérdezettek életkor szerinti megoszlása értékelhető eltéréseket nem mutat, de meg kell említeni, hogy a legfiatalabb (18—29 éves), más szóval a gyermekvállalás szempontjából érintett korosztályhoz tartozók körében az átlagosnál is pozitívabb a gyermekes státus megítélése.

Összefoglalva tehát megállapítható, hogy az 1995. évi közvélemény-kutatás eredményei teljes mértékben igazolták a nemzetközi összehasonlító vizsgálatból a magyar családok értékrendjéről, gyermekcentrikusságáról kirajzolódott pozitív képet. Ha figyelembe vesszük a két vizsgálati minta összetételének eltéréseit, valamint azt, hogy az országos közvélemény-kutatásban kimutatott átlagos 75 százaléknál az egy-két gyermekesek, valamint a fiatalok körében — ez felel meg a nemzetközi kutatás mintaösszetételének — még pozitívabb a gyermekes lét megítélése, a két kutatás eredménye nemcsak tendenciájában, de százalékarányában is azonosnak tekinthető.

* *Hány gyermek a „legjobb”?*

Kérdés, hogy a gyermekcentrikus beállítódás, a gyermekkel együtt élés érzelmi többlete hány gyermekkel teljesülhet be; egyáltalán, él-e valamiféle normatíva a közgondolkodásban arra vonatkozóan, hogy hány gyermekkel „teljes az élet”, s ha van ilyen állásfoglalás, változott-e az elmúlt évek folyamán.

A nemzetközi szakkutatások az 1930-as évektől kezdve alkalmazzák közvélemény-kutatásokban az *ideális gyermekszámra* vonatkozó kérdést. Ez többnyire így szól: *„Hány gyermeket tart Ön ideálisnak manapság egy egészséges családban?”* A tapasztalatok szerint a válaszokból számított ún. ideális gyermekszámátlag (vagy a 100 családra jutó ideális gyermekszám átlaga) tükrözi az adott országban elterjedt szokásokat, hagyományokat, ezért országok közötti összehasonlítást is szolgál. De azt is megfigyelték, hogy a mutató értéke elég jól visszaadja a lakosság optimista vagy pesszimista beállítódásának alakulását is, mivel politikai-gazdasági hatásokra érzékeny. Így például a folyamatos idősoros vizsgálatok szerint prosperáló, ún. békés években a családok számára több gyermeket tartanak kívánatosnak az emberek, míg háborús években, regressziós időszakokban kevesebbet.

Magyarországon már hosszú ideje azt tartják jónak, ideálisnak, ha a családokban két — legfeljebb három — gyermek nevelkedik. A gyermekek ideálisnak tartott száma azonban csökkenőben van:

1974-ben 100 családra 288,

1985-ben 100 családra 253,

1989-ben 100 családra 236 gyermeket

tartottak ideálisnak /4/. Legutolsó adatunk 1993-ból származik. Ekkor azonban nem lakossági mintának tettük fel a kérdést, hanem a 40 éves és fiatalabb férfiak és a 35 éves és fiatalabb nők reprezentatív mintájának, akik átlagosan 210 gyermeket tartottak ideálisnak 100 családra. Az elmúlt 20 esztendő alatt az ideális gyermekszámátlagnak ez volt a legalacsonyabb értéke.

A gyermekszámideálok vizsgálatára másfajta kérdéseket is használnak a kérdőíveken. Ezek általában azon alapulnak, hogy egy konkrét gyermekszám preferálása még nem jelenti, hogy az annál alacsonyabb (vagy magasabb) gyermekszámú családokat az emberek kevésbé tartanak jónak, megfelelőnek. A kérdés tehát nem egyetlen, helyeselt gyermekszám megnevezésére irányul, hanem arra, hogy a válaszadók különböző gyermekszámú családokról nyilvánítsanak véleményt: a gyermektelen, az egy-, a két-, a három-, valamint a négy- vagy több gyermekes családról külön-külön mondják meg, mennyire tartják jónak, ha egy házaspárnak éppen annyi gyermeke van. Válaszaikat egy ötfokú skála segítségével — az iskolai osztályzatokhoz hasonlóan — adhatják meg. Ilyen kérdésszerkezetet először 1989-ben alkalmaztunk, 1995. évi adatainkat ezzel vetjük egybe.

A különböző gyermekszámú családok értékelése

(százalék)

Mennyire jó, ha egy házaspárnak ...		5 nagyon jó	4 jó	3 közepes	2 rossz	1 nagyon rossz	Nem tudja	Osztályzat- átlag
nincs gyermeke	1989	0,8	1,8	11,7	31,4	52,6	1,7	1,6
	1995	4,2	5,0	20,3	14,4	52,8	3,3	1,9
1 gyermeke van	1989	2,2	31,3	45,2	16,5	3,0	1,8	3,1
	1995	13,3	26,0	35,6	17,9	4,1	3,1	3,3
2 gyermeke van	1989	23,7	63,6	9,1	1,5	0,4	1,7	4,1
	1995	36,7	32,8	19,8	5,5	2,2	3,1	4,0
3 gyermeke van	1989	19,1	36,2	27,5	12,1	1,7	3,4	3,5
	1995	21,0	23,1	26,2	16,8	8,9	4,1	3,3
4 vagy több gyermeke van	1989	6,1	13,5	27,0	30,8	18,4	4,2	2,6
	1995	10,2	8,4	20,5	22,1	33,5	5,3	2,4

Az első megállapításunk az lehet, hogy *a gyermektelenséget a közvélemény változatlanul a legrosszabb állapotnak tartja egy házaspár számára*. Az osztályzatok átlagát tekintve a gyermektelenségre vonatkozó értékek mindkét vizsgálati évben 2,0 alatt maradnak: 1989-ben 1,6, 1995-ben pedig 1,8. Azt a tényt tehát, hogy Magyarországon a közgondolkodás szerint egyértelműen *„azoknak jobb, akiknek vannak gyermekeik”* — az erre irányuló kérdésre adott válaszok összessége is igazolja.

Ennek ellenére a két időpont között a vélemények bizonyos átstrukturálódása figyelhető meg: 84%-ról 67%-ra csökkent azok aránya, akik a gyermektelenséget rossz vagy nagyon rossz állapotnak tekintik, míg 2,6%-ról 9,2%-ra nőtt a gyermektelenséget ideális állapotnak minősítők részaránya. A gyermektelenség elfogadása viszonylagosan nagyobb arányú az alsó osztályhoz tartozó, nélkülözések között élő fiatalok körében, illetve azok között, akik maguk is gyermektelenek. Érdeemes megjegyezni, hogy a felső középosztályhoz tartozó megkérdezettek közül senki sem minősítette ezt az állapotot jónak vagy nagyon jónak.

Kismértékben emelkedett azok aránya, akik az egygyermekes státust jónak vagy nagyon jónak tartják, s az emelkedés különösen az ötös osztályzat esetén volt szembetűnő. Ezzel összefüggésben csökkent azok aránya is, akik a két vagy három gyermeket tartják ideálisnak, kívánatosnak. A megkérdezettek túlnyomó többsége mindkét időpontban a kétgyermekes életformát tartotta legvonzóbbnak, az osztályzatok átlaga alapján jóra, 4-esre értékelve.

Jelentősebb változás következett be a három-, illetve négy- és több gyermekes lét megítélésében. Némileg csökkent a háromgyermekes család vonzereje is, de még inkább érzékelhető ez az ennél többgyermekes család esetében. 1995-ben többségi vélemény, hogy *rossz azoknak a házaspároknak az élete, akiknek sok gyermekük van*, ezen belül a megkérdezettek egyharmada — s az emelkedés a két időpont között itt volt drámai — ezt az állapotot kifejezetten nagyon rossznak minősíti.

Összefoglalva megállapítható, hogy *a közvélemény szerint ma jobb a házaspároknak, ha családépítkezési elképzeléseiket, a gyermek utáni vágyaikat kevesebb utóddal teljesítik, mint ahogyan azt még 6 évvel ezelőtt el lehetett képzelni*. Ez a változás tendenciájában megfelel a tényleges termékenységi arányszámokban jelentkező csökkenésnek. A visszaesés azonban közel sem nevezhető jelentősnek, s ezt azért fontos hangsúlyozni, mert a vizsgált időszak alatt végbement társadalmi-gazdasági változások — Magyarországgal ellentétben — más, volt szocialista országokban nagyon jelentős visszaeséseket, változásokat eredményeztek a népesség termékenységi magatartásában, a gyermekvállalási attitűdökben, értékrendben.

A közvélemény-kutatási adatok ugyanakkor figyelmeztetnek is, hogy bár még a magyar társadalomban ténylegesen nincs jelen a tudatos gyermektelenség, de gondolati szinten — ha halványan is —, de megjelentek az első arra utaló jelek, hogy a gyermekkel kapcsolatos értékrend változás előtt áll: a tudatos gyermektelenség negatív megítélése mérséklődik, a státusz elfogadottabbá válik.

* *Milyenek a sokgyermekesek?*

Évtizedeken keresztül nem szorult különösebb bizonyításra, hogy a családok életszínvonalát a keresők és eltartottak egymáshoz viszonyított aránya szabja meg, mindenekelőtt az, hogy a szülőknek hány gyermek felneveléséről kell gondoskodniuk. Bár a családok meghatározó többségére ez ma is érvényes, és ebből következően a gyermektelen házaspárok körében alul-, a három- és több gyermekesek körében felülreprezentáltak a szegények, a Magyar Háztartás Panel adatai azt mutatják, hogy a gyermekszám növekedése és a szegénységbe kerülés közötti kapcsolat nem lineáris. Ennek az is oka, hogy pl. a gyermekét egyedül nevelő szülők esetében 1-2 gyermek mellett is nagyobb a szegények aránya. (Egy igen szűk rétegnél ennek a fordítottja is igaz: magas jövedelem mellett három gyermek eltartása sem sodorja a családot a szegénység felé.)

A szociálpolitikai megfontolások ugyancsak évtizedek óta — és jelenleg is — olyan lépcsőfoknak tekintik a család háromgyermekessé válását, amely azt sugallja, hogy ekkor minőségi változás történik a családok életében. Ezt a közgondolkodás is erősíti: Magyarországon — az elmúlt 20 év folyamatos vizsgálatai szerint — az emberek többsége azt tartja *jónak, helyesnek, ideális helyzetnek*, ha a családokban két gyermek nevelkedik. E két dolog (a szociálpolitika szempontja és a közvélemény állásfoglalása) között azonban mégis van egy nehezen feloldható feszültség. A három- és többgyermekesek kiemelt támogatása két szempontból is fontos. Részben azért, mert közöttük valóban több a társadalom segítségére szoruló aránya, de azért is, mert a termékenység javulásához arra lenne szükség, hogy a kétgyermekes szülők közül a jelenleginél többen vállalkozzanak harmadik gyermekre. A kettős cél megvalósítása a közgondolkodás részéről toleranciát és szolidaritást igényel. Mégis az állapítható meg, hogy ez a közvéleményben csökkenőben van, a „sokgyermekes” jelző egyfajta stigmává válik. Ezt két kérdés idősoros adatai mutatják. A sokgyermekes, ún.

„nagycsaládoknak” tulajdonított gyermekszám átlaga csökken. (1974-ben még zömmel csak a 4-5-6 gyermekes családokat tartották az emberek sokgyermekeseknek, a háromgyermekeseket pedig természetesnek, normálisnak, 1995-ben azonban a lakosság közel 60%-a már a háromgyermekeseket is a „nagycsaládok” közé sorolta, sőt nem jelentéktelen számban még a kétgyermekeseket is.)

A sokgyermekes családoknak tulajdonított gyermekszám alakulása 1974–1995 között

(százalék)

A kutatás éve	A sokgyermekes családok gyermekszáma								Nem tudja	Összesen	Átlag
	1	2	3	4	5	6	7	8 vagy több			
1974	-	-	11	29	31	18	10	..	1	100	4,87
1983	-	..	14	33	27	15	5	5	1	100	4,76
1985	-	..	26	37	22	8	2	4	1	100	4,33
1987	19	34	27	10	4	5	1	100	4,56
1989	..	1	20	31	27	12	3	5	1	100	4,59
1995	1	9	56	22	8	2	1	100	3,37

Az a tendencia, hogy a sokgyermekes családoknak tulajdonított gyermekszám átlaga 20 esztendő alatt 1,5-del (vagyis átlagosan 1–2 gyermekkel) csökkent, nagyon jelentős szemléletmódbeli változás. Ezen belül is legnagyobb törés 1989 és 1995 között következett be, amikor megháromszorozódott azok aránya, akik szerint három (esetleg kevesebb) gyermekkel is már ún. sokgyermekes családról lehet beszélni. (Ehhez hasonló — de kisebb mértékű — az 1983–1985 közötti véleményváltozás, amikor is két év alatt megduplázódott a három /vagy kevesebb/ gyermeket „soknak” tartók aránya. 1985-ben a népesedéspolitikai kedvezmények arra irányították a figyelmet, hogy ez az a küszöb, amikor a családok már a társadalom segítségére szorulnak.) Az 1989–1995 közötti változás részben ugyancsak a családi pótlékkal kapcsolatos döntések nyomait hordozza (mely szerint alanyi jogon csak három vagy több gyermek után jár a támogatás), de nagy valószínűséggel azt is, hogy az életszínvonal csökkenése miatt általánosan is nehezedett a gyermekek eltartása.

A lakosság túlnyomó többsége úgy tudja: a sokgyermekes családok a társadalom valamely meghatározott rétegére, csoportjára koncentrálódnak. 1995-ben az emberek 84%-a vélekedett így. Viszonylag kevesen gondolnak ilyenkor olyasfajta társadalmi csoportokra,

mint pl. a falusiakra, az alacsonyan iskolázottakra vagy akár a vallásos családokra; legsűrűbben a cigány népeiséget említik. Az így vélekedők aránya a 10—12 évvel ezelőtt tapasztalathoz képest növekedett:

*Vannak-e a lakosságnak olyan rétegei, csoportjai,
ahol az átlagosnál több gyermek születik?*

(százalék)

Vélemény	A közvélemény-kutatás éve		
	1983	1985	1995
Nincsenek	30	28	16
Vannak	70	72	84
Ezen belül:			
- cigányok	59	57	63
- mások	11	15	17

Ezzel egyidejűleg jelentősen megnövekedett a sokgyermekes szülők negatív megítélése, mint olyanoké, akik felelőtlenül, a „normálisan gondolkodó emberek terhére” hoznak világra az átlagosnál több gyermeket. Ez a vélekedés nem volt korábban sem ismeretlen, ám a véleményváltozások nagyon kedvezőtlen tendenciája az, hogy a negatív megítélmód ma már a háromgyermekes családokra is kiterjed. Az egyik markáns vélemény típus szerint az ilyen családok általában gyermekszerető, családcentrikusak. (1985-ben még ez volt a leggyakoribb vélemény.) A másik vélemény típus negatív ítéleteket tartalmaz: tudatlanok, nem ismerik a védekezés, a családtervezés módszereit, illetve felelőtlenek, mivel nem alkalmaznak fogamzásgátlási módszereket, vagy pedig kizárólag csak a szociálpolitikai kedvezmények miatt vállalkoznak annyi gyermekre. Végül a harmadik vélemény típus azt képviseli, hogy a sokgyermekesek között ilyenek is, olyanok is vannak.

1985 óta folyamatosan csökkent azok aránya, akik az átlagosnál több gyermek vállalását kizárólag pozitív jelzővel minősítették, és 1995-re nagyon jelentősen megnövekedett a negatív minősítések aránya:

*A sokgyermekes családok megítélése
a véleménnyel rendelkezők válaszai alapján**

(százalék)

A közvélemény- kutatás éve	Csak pozitív jelzővel minősít	Részben pozitív, részben negatív véleményt mond	Csak negatív jelzővel minősít
1985	37	29	34
1987	23	39	38
1989	30	31	39
1995	21	17	62

*A véleménnyel nem rendelkezők aránya mintegy 4-5%/év.

A negatív minősítések aránya részben amiatt növekedett meg, hogy az emberek ma elterjedtebbnek tartják a szociális kedvezmények miatti gyermekvállalást, mint korábban. Míg 1985-ben az összes negatív minősítés 48%-át tette ki ennek a motívumnak az említése, 1995-re az így vélekedők aránya 10 százalékponttal megnövekedett.

A vélemények a válaszadók társadalmi-demográfiai paraméterei mentén kevésbé differenciálódnak. Gyengén, de logikailag értelmezhetően elsősorban az iskolai végzettségtől, az eltartott gyermekek számától függenek, továbbá attól, hogy a válaszolók hová sorolják magukat egy képzeletbeli társadalmi ranglétrán. Az alacsony iskolázottság, a három vagy több eltartott gyermek és a társadalmi ranglétra legalacsonyabb fokához tartozás érzete azt a véleményt erősíti, hogy sokgyermekes családok nem kizárólag csak a cigány népességben vannak, s hogy e családokat főleg a gyermekszeretet vezérli. Ez azonban az általánosan tapasztalt tendenciához képest csupán néhány százalékpontos, nem szignifikáns erősségű eltérés a pozitív megítélés módjában. A közvéleményre leginkább jellemző állásfoglalást — az egyre negatívabbá váló megítélés módját — elsősorban a gyermektelen vagy egy-, kétgyermekes, iskolázottabb, és a társadalmi ranglétra középső vagy magasabb fokán álló csoportok képviselik.

A vélemények negatív irányba történő változása nagyon kedvezőtlen folyamat, még akkor is, ha nem feltétlenül az előítéletesség növekedésére kell gondolni, csupán a tapasztalatokon alapuló ténymegállapításokra. Az utóbbi időben sok olyan információhoz jutottak az emberek, melyek arról tudósítanak, hogy vannak olyan régiók, esetenként akár egész falvak, amelyek erősen sújtottak a munkanélküliségtől, s ahol a lakosság egyedüli pénzforrása a gyés

és a családi pótlék. S mivel a törvény e juttatásokat a három- (és több) gyermekeseknek alanyi jogon biztosítja, az emberekben joggal támad az a képzet, hogy befizetett adójuk és társadalombiztosításuk jórészt azokra a családokra fordítódik, akiknél a gyermekvállalás a megélhetés forrása. Ez azonban nem szolidaritásnövelő hatással jár, hanem az ellenérzések növekedésével. Elfogadhatóbb megoldás lenne a gyermeknevelés családijövdelem-adózásán keresztül történő méltányolása. Az alanyi jogon járó családi pótlék visszaállítása kifejezné, hogy a társadalomnak minden megszületett gyermek egyformán fontos, és ennek pozitív üzenete lenne. *A jövdelemadón keresztül történő differenciálás nem stigmatizálná a családok kettőnél több gyermeket vállaló, fogyatkozó csoportját.* Az állampolgárok joggal számíthatnának arra, hogy az áldozatokból mindenki részt vállal, még a jó anyagi körülmények között élő háromgyermekesek is, a társadalmi szolidaritás forintjai pedig valóban a rászorultakhoz jutnak, függetlenül attól, hogy egy-, két-, vagy több gyermekesek támogatásáról van-e szó.

2. A CSALÁDTÁMOGATÁSOK RENDSZERÉNEK VÁLTOZÁSAIVAL ÖSSZEFÜGGŐ ÁLTALÁNOS VÉLEMÉNYEK

* *Jó vagy rossz irányba mennek-e a változások?*

A közvélemény-kutatás időpontjára, 1995 őszére a lakosság túlnyomó többsége már tájékozott volt az intézkedések jellegéről, irányáról és — többé-kevésbé — mértékéről is (bár közülük némelyik később még változott, pl. a családipótlék-jogosultság jövedelemhatára), de azok hatásairól az embereknek még nem lehettek tapasztalataik. A róluk alkotott vélemények ekkor még inkább csak „előérzetek” voltak. Nem mellékes azonban, hogy az intézkedések szükségességének hivatalos megindoklása, a meggyőző kommunikáció során milyen attitűdökkel kellett/kell számolni.

A tömegkommunikációban nagy nyilvánosságot kapott, hogy a szociális ellátórendszerek megkezdett átalakításának, a rászorultsági elv fokozott érvényesítésének egyik célja a költségvetési hiány mérséklése és így az ország stabilizálása. Ennek elfogadására — még ha mögötte az emberek számára nehezen áttekinthető szakmai, költségvetési megfontolások állnak is — elméletileg elég jó helyzet kínálkozott. Az átalakítások 1995 márciusában nyilvánosságra hozott terve alig egy évvel a parlamenti választások után látott napvilágot. A nagy többséggel megválasztott új kormánytól a közvélemény sok szempontból irányváltást várt, így jogos lehetne az a feltételezés, hogy annak döntéseit a jövő érdekében hozott lépéseknek tekintsék és bizalommal fogadják. Annál is inkább, mert — amint azt a választásokat egy évvel megelőző, 1993. évi közvélemény-kutatásunk kimutatta, a lakosság többsége úgy látta, hogy az akkori (Antall-) kormány nem a szociális problémákra, hanem a gazdasági növekedésre fordította a fő hangsúlyt, holott közel 50% azzal értett volna egyet, hogy „akkor is sokat kell szociális célokra költeni, ha emiatt lelassul az ország fejlődése” /5/.

A választásokat követő évben, 1995 márciusában bejelentett szociális intézkedések azonban egy folyamatosan romló közhangulatban érték el a lakosságot. A Magyar Háztartás Panel adatai a szegénységbe sodródó réteg növekedéséről tudósítottak /6/. A bécsi Institut für die Wissenschaften von Menschen (IWM) 1995. január—februári nemzetközi összehason-

lító vizsgálata szerint két hónappal a szociális ellátórendszer átalakításának bejelentése előtt — a volt NDK-val, Csehországgal, Szlovákiával és Lengyelországgal összehasonlítva — Magyarországon állították legtöbben (51%), hogy az új rendszer sokkal, de legalábbis valamivel rosszabb. A 60 éven aluli háztartásfők 65%-a a rendszerváltozás vesztesének minősítette magát, 46%-uk pedig saját helyzetének alakulását a következő évekre vonatkozóan is pesszimistán ítélte meg. A vizsgálat alapvetően a szociális biztonságérzet romlását mutatta /7/. Egybecseng ezzel a Szonda Ipszosz hónapról hónapra megismételt gazdaságközhangulat-vizsgálata, mely szerint 1995 januárjában a lakosság átlagosan közel tízéves távlatban számított az életszínvonal javulására. Ebben egy évvel később, 1996-ban sem történt kedvező, optimizmusra okot adó változás. Minthogy egy évvel később, 1996 elején is átlagosan 10 évre becsülték ezt az időtávot az emberek, a „fordulat éve” ismét egy évvel távolabbra került /8/. Nem meglepő tehát, ha a lakosság kevésbé tudta/tudja elfogadni azt az érvelést, hogy a költségvetés hiányát, a gazdasági stabilizációt a szociális költségek lefaragása fogja biztosítani. Az intézkedések inkább valamiféle baljós üzenetet sugalltak az emberek számára.

Saját kutatásunk szerint a válaszadók — először 1991-ben a kisgyermeket gondozó anyák és apák országos mintáján, majd 1995-ben lakossági mintán — nyilatkoztak arról, mennyire tartják igaznak azt az állítást, miszerint a sok szociális megszorítás „... annak a jele, hogy a társadalmi-politikai változások rossz irányba mennek”. A válaszokat az iskolai osztályozás mintájára ötfokú skálán adhatták meg, amelyben az 5-ös a „teljes mértékben egyetért”, az 1-es az „egyáltalán nem ért egyet”-választ jelöli. Az 1991. évi osztályzatátlag a férfiak esetében 3,7, a nőknél 3,3 volt, ez 1995 őszén mindkettőnél 4,1-re emelkedett. 1995 őszén a lakosságnak mintegy kétharmada (5-ös vagy 4-es osztályzattal) azt jelezte tehát, hogy a családtámogatások rendszerének változásait alapvetően egy általánosan is kedvezőtlen tendencia részének érzi:

(százalék)

„A sok megszorítás annak a jele, hogy a társadalmi-politikai változások rossz irányba mennek”	Kisgyermekes szülők mintája, 1991		Lakossági minta, 1995
	anyák	apák	
Teljes mértékben egyetért (5)	16	29	48
Inkább egyetért (4)	21	23	19
Részben egyetért, részben nem (3)	31	29	16
Inkább nem ért egyet (2)	8	6	3
Egyáltalán nem ért egyet (1)	8	7	5
Nincs véleménye	15	6	8
Együtt	100	100	100
Osztályzatátlag	3,3	3,7	4,1

A vélemények határozottan negatív irányba történő változását a két minta strukturális különbsége nem magyarázza: az 1995. évi minta fiatalabb korú és kisgyermekes státusú csoportjának véleménymegoszlása nem tér el a mintabeli átlagoktól. Sőt, éppenséggel nagyon jellegzetes, hogy ebben a kérdésben a közvélemény homogénnek mutatkozik: társadalmi-demográfiai paraméterek szerinti eltérések nem mutathatók ki. Ez azért is érdekes, mert feltételezhető lenne, hogy a magasabb iskolai végzettségűek jobban elfogadják az intézkedéseket megalapozó érvrendszert, a racionális szempontokat. Ezt a feltételezést az adatok nem támasztják alá, s a jövő pesszimista megítélése — ismeretszinttől függetlenül — minden társadalmi csoportra egyformán jellemző.

Eltérések inkább érzelmi, semmint racionális alapon mutathatók ki. Egyedül a pártpreferenciák differenciálják a véleményeket, oly módon, hogy a kormánypártok szavazótáborára megértőbb az intézkedések szükségességét és optimistább a jövőbeli kihatásait illetően, mint az ellenzéki pártokat támogató csoportok. Az intézkedések hatásának pesszimista értékelése azonban a kormánypártok szavazótáborában is többségi vélemény (61%), és alig marad el az országos átlagtól (67%). Az ellenzékét támogatók pesszimista beállítottsága 5 százalékponttal haladja meg az átlagot (72%). A két szavazótábor véleménye közötti különbség azonban már 11 százalékpont.

Nagyobbak a pártpreferenciák szerinti különbségek az állítással egyet nem értők között. A kormánypártokat támogatók közül az átlagosnál kétszer nagyobb arányban (17%) utasítják vissza azt a véleményt, hogy a jelenlegi változások politikai és társadalmi szempontból rossz irányba mutatnak; az ellenzéki pártok szavazóinak körében az így vélekedők aránya csupán 5%. A nem szavazók, illetve egyik párthoz sem kötődők — akik a mintasokaság többségét jelentették — az átlagnak megfelelő véleményt képviselték, vagyis ha pártválasztásban bizonytalanok is, de a jelenlegi helyzet, illetve a változások irányának megítélésében igen határozott véleménnyel rendelkeznek.

* *Változnak-e az életvezetési taktikák is?*

Az olyan nagy súlyú változásokkal kapcsolatban, mint a gyermeknevelési támogatások átalakulása, a szakemberek számára mindig az a legfontosabb kérdés: milyen válaszokat ad az érintett népesség, hogyan reagál majd a megszorító intézkedésekre. Ezek a „válaszok”

demográfiai szempontból nagyon jelentősek lehetnek, és hatásuk hosszú távon nyomot hagy a népesség struktúrájában. Erre vonatkozóan nagyon sok múltbeli tapasztalattal rendelkezünk. Magyarországon az elmúlt évtizedekben voltak kényszerelemeket tartalmazó intézkedések (pl. az 1950-es évek elején tilos volt a terhesség művi úton történő megszakítása), és olyanok is, amelyek a gyermekes családoknak nyújtott kedvezményekkel próbálták ösztönözni a gyermekszületeket (pl. gyés, gyed bevezetése). Ezek hosszú távú hatásai jól kimutathatók. A családtámogatási rendszer átalakítása, a rászorultsági elv érvényesítése olyan jelentős lépés, amelyre az elmúlt fél évszázad alatt nem volt példa, ezért tapasztalataink sem lehetnek arról, hogy milyen magatartással reagálnak rá a fiatal, házasságkötés és gyermekvállalás előtt álló generációk.

A szakemberek között sokan feltételezik, hogy az ellátottak körének leszűkítése negatív hatással lesz a családok gyermekvállalási magatartására, és kedvezőtlenül hathat a családok, a házasságok stabilitására is. Ezt természetesen a közeljövő fogja eldönteni. Felmerülhet, hogy lehet-e, van-e egyáltalán értelme a közvéleménytől elvárni hasonló előrebecsléseket. Nézetünk szerint ez lehetséges, és bizonyos szempontból fontos információt jelenthet. A közvéleményben általánossá váló szemléletmód nagyon befolyásolhatja az érintettek magatartását. Minél elterjedtebbé válik az a nézet, hogy „a mai világban nem érdemes gyermeket szülni”, hogy „felesleges házasságot kötni, mert az egyedülálló szülők nagyobb támogatáshoz jutnak”, annál nagyobb az esély arra, hogy a családalapítás előtt álló fiatal generáció maga is hasonló életvezetési taktikákat válasszon, azokkal azonosuljon.

1995 őszén markáns többségi vélemény volt a lakosságban, hogy a gyermekgondozási szabadság rendszerének megváltozása miatt kevesebb gyermek fog születni:

	(százalék)
<i>„A tervek szerint változik a fizetett gyermekgondozási szabadság rendszere. Lerövidül az idő, és csak az alacsonyabb jövedelműeknek jár majd. Mit gondol, ennek hatására”</i>	
— kevesebb gyermek fog születni	61
— nem lesz változás	35
— egyéb vélemény	2
— nem tudja	2
Együtt	100

A véleményeket sem a megkérdezettek iskolai végzettsége — vagyis az ezen alapuló eltérő ismeretszintje —, sem a rendszer átalakításával kapcsolatos személyes érintettsége nem

befolyásolja. Más szóval, az alacsonyabb jövedelmű, illetve három- és több gyermekes családok nem félik meg optimistábban a helyzetet, mint az a réteg, ahol az anya — az új feltételrendszer szerint — nem nevelheti otthon kisgyermekét. A véleményeltérések e kérdés vonatkozásában is inkább a kormányba vetett bizalomra vagy bizalmatlanságra, vagyis inkább szubjektív, semmint objektív tényezőkre vezethetők vissza. A politikai nézeteik alapján önmagukat inkább baloldalinak minősítők kevésbé tartanak a gyermekvállalási kedv visszaesésétől, mint a politikai palettán a centrumban vagy a jobboldalon elhelyezkedő megkérdezettek.

Lényegesen megosztottabbak a vélemények arról, hogy az egy főre jutó jövedelemhez kötött családtámogatási rendszer milyen hatással lehet a házasságok stabilitására:

	(százalék)
<i>„Mivel az egyedülálló szülők könnyebben jutnak támogatáshoz, több lesz a válás vagy eleve nem kötnek házasságot”</i>	
Teljes mértékben egyetért (5)	23
Inkább egyetért (4)	13
Részben egyetért, részben nem (3)	22
Inkább nem ért egyet (2)	19
Egyáltalán nem ért egyet (1)	23
Együtt	100

A véleményeknek nincsen határozott iránya; egyenletesen szóródnak azok között, akik az intézkedések ilyesfajta hatását többé-kevésbé elképzelhetőnek tartják, s azok között, akik gyakorlatilag nem, vagy kevésbé számítanak ilyen következményekre. Ennek az is oka lehet, hogy — mint a sokgyermekes családok megítélésével kapcsolatban azt kimutattuk — a közvélemény nem fogadja rokonszenvvel az olyan „taktikákat”, amelyek az általánosan elfogadott, helyesnek tartott normákat (mint amilyen például az, hogy valaki annyi gyermekre vállalkozzon, amennyit fel tud nevelni) különböző juttatások reményében átlépik. Más a helyzet a gyermekszülések alakulásának megítélésében: ott egy olyan „taktika” megértéséről, elfogadásáról van szó, ami nem valaminek az elnyerését, hanem valamiről — pl. a tervezett gyermekszámról — való lemondást jelent. Ebben az összefüggésben figyelemreméltó, hogy azok, akik a közvélemény-kutatás időpontjában élettársi kapcsolatban éltek, az átlagosnál sokkal nagyobb mértékben megértők e magatartás iránt; 52%-uk — feltehetően saját tapasztalatuk alapján — reálisnak tartja, hogy anyagi előnyök lényeges szerepet játszhatnak párok, házaspárok ez irányú döntéseiben.

3. A KORMÁNY CSALÁDPOLITIKÁJÁRÓL — VÁRAKOZÁSOK, IGÉNYEK

„A kedvezményeket meg kellett volna hagyni —

— a megszorításokat átmenetinek kellene tekinteni.”

A gyermekes családok támogatása Magyarországon éppúgy, mint a fejlett ipari országokban, hosszú történelmi múltra nyúlik vissza. Elméleti alapja részben a társadalmi igazságosság, részben az a felismerés, hogy a gyermekvállalás, gyermeknevelés minden ország jövője szempontjából meghatározó értékalkotó tevékenység, amit a társadalomnak nemcsak erkölcsi kötelessége, hanem gazdasági érdeke is támogatni. A gyermekes családok támogatásának feladata kiélezettebben vetődik, vetődhet fel gazdasági krízishelyzetben, akkor, amikor a megszorító intézkedések következtében a társadalom többségének csökken az életszínvonala, amikor a korlátozott szociálpolitikai keretek miatt egyik társadalmi csoport többlettámogatása csak egy másik csoport sérelmére valósítható meg. Kérdés, hogy ilyen gazdasági viszonyok között élvezhetnek-e a gyermekes családok viszonylagos privilégiumokat, vagy a nehéz helyzet következményeit mindenkinek egyformán viselnie kell-e.

A megkérdezettek a következő alternatívák között választhattak:

„— a gazdasági szociális megszorítások az egész lakosságot érintik, ez alól a gyermekes családok sem vonhatják ki magukat;

— a gyermekes családok támogatását jelentős áldozatok árán is meg kellett volna hagyni, mert a gyermekek az ország jövőjét jelentik”.

A gyermekes családok kiemelt, társadalmi áldozatok árán is megvalósítandó támogatásával a megkérdezettek 82%-a ért egyet. A meghatározó többség, valamint a vélemények társadalmi ismérvek szerinti differenciálatlansága arra enged következtetni, hogy a gyermek értékével, a gyermekes családok többletteljesítményének elfogadásával kapcsolatban a társadalomban széles körű, homogén, politikai elkötelezettségtől és egyéni érdekektől mentes egyetértés mutatkozik.

Ez arra figyelmeztet, hogy a gyermeknevelési támogatások csökkenése nem pusztán az anyagi megszorítások miatt nehezen elfogadható, hanem azért is, mert ellenkezik az emberek általánosan elfogadott értékrendjével.

A változások nemcsak a politika színterén váltottak ki éles vitákat, hanem szakmai körökben is. A szakmai megfontolások egyik kardinális eleme az alanyi jogosultság rendszerének megváltoztatása; ez ugyanis Magyarországon nem az elmúlt 40 évben, hanem jóval előbb, már a 1930-as évektől megszokott és bevált rendszerként működött, hasonlóan az európai országokhoz. Számos olyan javaslat is napvilágot látott, amelyek a gyermeknevelés támogatására fordított kiadások csökkentését biztosították volna, anélkül, hogy az egész rendszer keretei széttörjenek. Sokan erősen kifogásolták, hogy a kormányzat nem kezdeményezett egy olyan társadalmi kommunikációt a lakossággal, amely az *átmenetiség elvét* deklarálja, nevezetesen azt, hogy a szociális megvonások csak időszakosak lesznek, maga a rendszer — az alanyi jogosultság elve — nem törik szét, s amint az ország gazdasági kondíciói javulnak, az érintettek visszakapják jogosultságukat. Ennek megkövetelése, az eredeti rendszer visszaállítása a törvény meghozatala után már jóval nehezebb.

Pedig a közvélemény-kutatás adatai szerint 1995 őszén a lakosság erősen igényelte volna ezt az ígéretet, talán akkor még át sem látva teljesen, hogy az alanyi jogosultság megszűnése nem azonos sem a támogatások összegének lecsökkenésével, sem pedig azzal, hogy bizonyos — kevésbé rászorult — családok esetében a támogatások megszűnése esetleg nem végleges.

Egy, a témáról megfogalmazott állítással kapcsolatban a véleményeket 5-östől 1-esig terjedő osztályzatokkal lehetett kifejezni:

„A gyermekes családokat érintő változásokat átmenetinek kellene tekinteni. Amint javul az ország gazdasági helyzete, az eredeti kedvezményeket vissza kellene adni.”

Teljes mértékben egyetért (5)	55%
Inkább egyetért (4)	15%
Részben egyetért, részben nem (3)	12%
Inkább nem ért egyet (2)	5%
Egyáltalán nem ért egyet (1)	9%
Nincs véleménye	4%
Együtt	100%

Ha egy kérdésben oly magas fokú konszenzus van, hogy azzal a lakosság háromnegyede többé-kevésbé egyetért, a vélemények nem differenciálódnak a válaszadók társadalmi, demográfiai jellemzői szerint. Az „egyáltalán nem egyetértők” (1-es osztályzatot adók — 9%) csoportján belül azonban megfigyelhető, hogy egyes kisebb alcsoportokban az így

vélekedők aránya az átlagost néhány százalékponttal meghaladja. Ilyenek például a 3 vagy több kiskorú gyermeket eltartó szülők, akiknek 14%-a, illetve a bevallásuk szerint „nélkülözések között élők”, akiknek 20%-a gondolkozik így. Ám ezek a csoportok továbbra is vagy alanyi jogon, vagy szociális szempontú mérlegelés alapján, de részesülnek az eddigi támogatásokban, mégis attól tartanak: előnyös helyzetük megszűnik, ha az eredeti állapotokat visszaállítják. Ha ez így van, az azt sugallja, hogy a megszorítások érzelmileg is megosztják a társadalmat, olyanokra, akik „kapnak” és akik „nem kapnak”.

Jobban differenciálnak a vélemények politikai állásfoglalás szerint, ami azt mutatja, hogy a családpolitika voltaképpen politikai kérdés és közmegegyezés kérdése. Egy első látásra paradox helyzet áll elő: a kormányzó pártok szimpatizánsai (akik egy közeli választáson az MSZP-re vagy az SZDSZ-re adnák szavazatukat) 10 százalékponttal magasabb arányban támogatnák az *átmenetiség elvének* hangsúlyozását, mint az ellenzéki pártok szavazóbázisa, míg az ezt teljes mértékben helytelenítők aránya éppenséggel az ellenzéki pártokkal rokonszenvezők között magasabb; az előzőeknek közel duplája.

„A gyermekes családokat érintő változásokat átmenetinek kellene tekinteni....”

(százalék)

Az egyetértés mértéke	Kormányzó pártok szimpatizánsai	Ellenzéki pártok szimpatizánsai	Egyéb, nem parlamenti pártok szimpatizánsai	Nem szavazók
Teljes mértékben egyetért (5)	64	54	60	52
Inkább egyetért (4)	16	13	7	16
Részben egyetért, részben nem (3)	8	14	16	12
Inkább nem ért egyet (2)	4	5	2	6
Egyáltalán nem ért egyet (1)	6	11	9	9
Nincs véleménye	2	3	6	5
Együtt	100	100	100	100
A válaszadók aránya	16	21	5	58

A véleménynyilvánításra felkínált állítás leginkább azt a csoportot osztja meg, amely nagyon határozottan úgy gondolja: *a gazdasági, szociális megszorítások alól a gyermekes családok sem vonhatják ki magukat*. Ez azonban, mint láttuk, csak kevesek (az egész minta 11%-a) álláspontja.

A vélemények összefüggései

(százalék)

„A gyermekes családokat érintő változásokat átmenetinek kellene tekinteni”	„A gazdasági, szociális megszorítások az egész lakosságot érintik, ez alól a gyermekes családok sem vonhatják ki magukat”	„A gyermekes családok támogatását jelentős áldozatok árán is meg kellett volna hagyni, mert a gyermekek az ország jövőjét szolgálják”	Összesen
Teljes mértékben egyetért (5)	28	60	55
Inkább egyetért (4)	23	14	15
Részben egyetért, részben nem (3)	19	10	12
Inkább nem ért egyet (2)	8	5	5
Egyáltalán nem ért egyet (1)	11	8	9
Nem tudja	11	3	4
Összesen	100	100	100

Az egyetértés mértéke:

Teljes mértékben egyetért (5)	28	60	55
Inkább egyetért (4)	23	14	15
Részben egyetért, részben nem (3)	19	10	12
Inkább nem ért egyet (2)	8	5	5
Egyáltalán nem ért egyet (1)	11	8	9
Nem tudja	11	3	4
Összesen	100	100	100

A gyermekeket nevelő családok megkülönböztetésének ellenzői — úgy tűnik — csak nagyon bizonytalanul tudják elfogadni a megszorítások átmeneti jellegének biztosítását, a jogosultság esetleges visszaállítást. Ezt a gondolati feszültséget is oldhatnák olyan megoldási formák — pl. a támogatások családijövedelem-adózáson keresztül történő differenciálása —, amelyek nem osztják meg a társadalmat kedvezményezettekre és abból kizártakra, amelyek e merev, dogmatikus szétválasztás helyett a társadalmi szolidaritás érvényesülése előtt nyitnak utat.

* *Lehet-e jól elosztani?*

Az 1980-as években (1982 és 1989 között) rohamosan növekedett azok aránya, akik a nyugdíjasok helyzetét *nagyon súlyosnak* vagy *súlyosnak* tartották: 1982-ben a lakosságnak

még csak 52%-a, 1984-ben 71%-a, 1989-ben pedig már 83%-a vélekedett így. Ennél kedvezőtlenebbnek tartották a sokgyermekes családok helyzetét, akiket 1989-ben már 90% minősített nagyon súlyos vagy súlyos helyzetben lévőknek. 1989-ben a többség szerint azoknak a helyzete volt „*kevésbé súlyos*”, akik csupán egy, legfeljebb két gyermeket nevelnek /4/.

Jóllehet, az 1995. évi, legutóbbi közvélemény-kutatás a kérdést másképpen tette fel, valószínűleg igaz lehet, hogy a közgondolkodás némileg átalakult a szociálpolitika e célcsoportjainak helyzetét illetően. A többség ma úgy találja: a kisgyermeket nevelő családok között általánosságban is több szegény, több rászorult van, mint a nyugdíjasok között.

A szegénység meghatározására két megközelítésmód terjedt el. Az egyik szegényeknek a létminimum alatt élőknek tekinti, a másik pedig a relatív jövedelmi pozícióból indul ki, és azokat tekinti szegényeknek, akik az átlagjövedelem meghatározott százalékát érik el. A Magyar Háztartás Panel az egy fogyasztói egységre jutó átlagjövedelem 40, 50 és 60%-a alatt élőknek tekinti különböző mértékben szegényeknek. Ha azt vizsgáljuk, milyen a szegény réteg összetétele (60%-os küszöb mellett), akkor az tűnik ki, hogy kb. egyharmaduk 19 év alatti gyermek, egyötödük pedig nyugdíjas. A gyermekek minden életkori csoportjában az átlagosnál nagyobb a szegények aránya, még ha az nem is áll fenn, hogy a gyermekek családon belüli számának növekedése és a családok szegénységbe kerülése között lineáris összefüggés lenne. A nyugdíjasok helyzete ennél differenciáltabb képet mutat, amennyiben 3/4-üket (pl. a nyugdíjas munkavállalókat és a saját jogon nyugdíjasokat) csak alig érinti a szegénység, 1/4-ük viszont (köztük az özvegyi, rokkantsági nyugdíjasok) már jórészt a szegények közé tartoznak /6/.

A helyzet összetett voltát a közvélemény-kutatás eredményei is tükrözik. Az emberek nagyon jelentős hányada (38%-a) nem is tud felelni arra, hogy a kisgyermeket nevelő családok vagy a nyugdíjasok között van-e több szegény. A véleménnyel rendelkező 62% nagyobbik része (40%) a gyermekes családokat, 22% pedig a nyugdíjasokat tartja olyan rétegnek, amelyben — a másik csoporthoz képest — több szegény, több rászorult van.

A véleményeket leginkább az *érintettség* differenciálja: az eltartott gyermekek száma, a háztartásban élők száma, az ezekkel szorosan összefüggő egy főre jutó jövedelem, az életkor, a településtípus. A nyugdíjasok rosszabb helyzetére az átlagosnál nagyobb mértékben gondolnak a relatíve jobb jövedelmű, de idősebb korú, egyedülálló fővárosi lakosok. A válaszoknak ugyanakkor *politikai árnyalata* is van. A valamely pártra szavazók — mondhat-

nánk talán így: akik politikai, közéleti érdeklődéssel rendelkeznek — szívesebben nyilvánítanak véleményt erről a kérdéstről mint a „passzívok” (nem szavazók), akiknél a „nem tudja” válaszok aránya 10—12%-kal magasabb. A kormányzó pártokkal rokonszenvezők az átlag fölött tartják „szegényebb rétegnek” a nyugdíjasokat, míg az ellenzéki pártokkal rokonszenvezők — tükrözve a gyermektámogatásokról folytatott éles parlamenti vitákat — az átlagost meghaladó mértékben a gyermekes családokat érzik hátrányosabb helyzetűeknek.

(százalék)

Megnevezés	Több szegény, több rászorult van	
	a kisgyermekesek között (átlag: 40%)	a nyugdíjasok között (átlag: 22%)

Eltartott gyermekszám

0	38	25
1	35	28
2	39	21
3	48	17
4 vagy több	52	17

A háztartásban élők száma

1	28	29
2	30	25
3	44	22
4	51	15
5 vagy több	57	16

Az egy főre jutó jövedelem

8 000 Ft vagy kevesebb	59	10
8 001—12 000 Ft	43	18
12 001—16 000 Ft	37	24
16 001—20 000 Ft	33	31
20 000 Ft vagy több	31	36

Településtípus

Budapest	21	38
Megyeszékhely	38	26
Város	48	18
Község	48	14

Életkor

18—29 éves	53	19
30—39 éves	49	22
40—49 éves	44	16
50—59 éves	31	25
60 éves és idősebb	29	28

Pártrokonszenv

Kormányzó pártok szavazói	39	30
Ellenzéki pártok szavazói	51	18
Egyéb pártok szavazói	50	18
Nem szavazók	36	22

A szociális célokra fordítható kiadások a munkaképes népesség jövedelméből származnak. Korlátozott nagyságú jövedelem esetében, ha például növekednek az időskorúakra jutó kiadások, azt más szociálpolitikai célterületekről lehet csak átcsoportosítani. Tapasztalati adataink vannak arról, hogy az életszínvonal romlása, a szociális megvonások felerősítenek olyan hangokat, amelyek szerint — a bűnbakkeresés sémájára — „igazságtalan, hogy míg a nyugdíjasok számára az állam rendszeres nyugdíjemelést biztosít, a gyermekes családok elvonásokat szenvednek el”. De vajon mekkora intenzitása van az ilyesfajta feszültségeknek? Hajlamosak lennének-e olyan megoldások elfogadására, hogy az általuk kevésbé rászorultnak vélt réteg rovására csoportosítsanak át támogatásokat a rosszabb helyzetben lévők számára? Helyeselnék-e, ha a gyermekes családok bősegebb támogatását a nyugdíjasok rovására (vagy megfordítva) valósítanák meg? Próbáltuk megközelíteni ezt a problémát a közvélemény-kutatás módszerével:

„Helyeselné-e, ha az állami támogatásokból a nyugdíjasok rovására többet adnának a kisgyermekeseknek?”

Vélemény	Akik úgy tudják: a kisgyermekesek között van több rászorult (N = 398 fő)	Egész mintára vetítve
— helyeselné:	26 %	10 %
— nem helyeselné:	54 %	22 %
— egyéb megoldást javasol	16 %	6 %
— nem tudja	4 %	2 %
Együtt	100 %	40 %

„Helyeselné-e, ha az állami támogatásokból a kisgyermekesek rovására többet adnának a nyugdíjasoknak?”

Vélemény	Akik úgy tudják: a nyugdíjasok között van több rászorult (N = 222 fő)	Egész mintára vetítve
— helyeselné	8 %	2 %
— nem helyeselné	72 %	16 %
— egyéb megoldást javasol	17 %	4 %
— nem tudja	3 %	
Együtt	100 %	22 %

Mint látható, az emberek gyakorlatilag elvetik azt a megoldást, hogy a szegényebbnek, rászorultabbnak tartott réteg helyzetén a szociálpolitika a másiktól való elvonás útján javítsa. Különösen áll ez a nyugdíjasok javára történő átcsoportosítás felvetésére. Ez nem is meglepő, hiszen a lakosságot nem a támogatások elosztásának módozatai foglalkoztatják, hanem az, hogy a szociálpolitika eszközeivel enyhíteni lehessen az életkor két végpontján sűrűsödő szegénységen. A vélemények ebben a kérdésben a *politikai árnyalatot* is nélkülözik: a két réteg közötti jövedelemátcsoportosítást egyik párttömrülés szimpatizánsai sem támogatnák szívesen.

Ma kétségtelenül egyik legnagyobb feladat a nyugdíjrendszer átalakítása, ami nélkül a társadalombiztosítás összeomlása fenyeget. Valószínűleg igaz az a becslés, hogy az új rendszer működőképességéig még meglehetősen hosszú időnek kell eltelnie. Mégis fel kell vetni, hogy nagyon hosszú távon a társadalombiztosítás, különösen a nyugdíjrendszer problémái a korösszetétel jövőjétől függenek. Az öregedés gondjai akkor is megmaradnak — sőt akár fel is erősödhetnek — ha a mai, kirívóan magas halandóságban javulás áll be. A meghatározó inkább az lesz, hogyan alakul a jövőben a termékenység. Ha a társadalombiztosítási rendszer és a nyugdíjrendszer átalakításának hosszú időtartama alatt a gyermekszám továbbra is csökken, minden erőfeszítés ellenére növekednek a nyugdíjellátás nehézségei, mivel egyre kisebb létszámú generációk lépnek be a munkaképes korba. A szociálpolitikai megfontolások ezért nem mellőzhetik a távlati, népesedési célkitűzéseket. Külföldi és hazai példák is vannak arra, hogy a családtámogatások képesek pozitív hatást gyakorolni a termékenység csökkenésének megállítására. A gyermekes családok támogatásával kapcsolatos döntések meghozatalánál ezt semmiképpen sem lenne szabad figyelmen kívül hagynia a jelenlegi és a jövő generációért felelős kormánynak. Úgy tűnik, ezt a szemléletmódot a közvélemény is rokonszenvvel fogadná.

* *Milyen családi pótlék lenne igazságos?*

A gyermekes családok kiemelt támogatását megfogalmazó általános igény mellett új elemként jelent meg a közgondolkodásban az eltérő jövedelmi viszonyok figyelembevételének szükségessége. A családpolitika évtizedeken keresztül a "*minden gyermek egyenlő*" elven alapult, ami más szóval azt jelentette, hogy a társadalomnak nincs joga különbséget tenni

gyermek és gyermek között, támogatásra érdemes vagy támogatásra érdemtelen kategóriákba sorolva őket. A társadalom polarizálódásával, a jövedelmi különbségek megnövekedésével párhuzamosan — elsősorban pénzügyi körökben — fogalmazódtak meg a helyzet tarthatatlanságára, finanszírozhatatlanságára vonatkozó vélemények, melyek a társadalmi igazságosságra hivatkozva artikulálódtak. A szülők jövedelmét figyelembe vevő családtámogatási rendszerre való áttérés már az előző kormányzati ciklusban felvetődött, tervezték — de végül nem vezették be — a családi pótlék beépítését a személyi jövedelemadó rendszerébe, más szóval a családi pótlék megadóztatását. A kérdéssel kapcsolatos szakmai és politikai viták lehetőséget adtak a társadalomnak arra, hogy megismerje, befogadja és részben elfogadja a korábbiaktól alapvetően eltérő családpolitikai elveket. A lakosság körében bekövetkezett szemléletváltást tükrözi a családi pótlék elosztásával kapcsolatos vélemények változása.

(százalék)

Vélemény	Lakossági minta	
	1993	1995
1. A szülők jövedelmétől függetlenül minden gyermek azonos összegű családi pótlékot kapjon	50	33
2. A családi pótlék összege függjön a szülők jövedelmétől	46	62

Amint látható, a közgondolkodásban viszonylag rövid idő alatt lényeges szemléletváltás ment végbe. Míg 1993-ban közel azonos arányú volt az egyik vagy másik megoldási lehetőséggel egyetértők aránya, addig 1995-ben közel kétszer annyian tartanak indokoltnak, igazságosabbnak a jövedelemfüggő családipótlék-rendszer bevezetését. A véleményelmozdulás részben azzal függhet össze, hogy az elmúlt időszakban a tömegkommunikáció sokat foglalkozott a családi pótlék átalakításával, ismertette az ezzel kapcsolatos szakmai álláspontokat. Másrészt az elmúlt időszakban tovább növekedtek a jövedelmi különbségek is, felgyorsult a társadalom polarizációja, ami azt a véleményt erősíthette az emberekben, hogy „nem kaphat mindenki egyformán”, vagyis szükség van a támogatások differenciálására is. A véleményeltérések egyszerű társadalmi-demográfiai változókkal nem ragadhatók meg, nem magyarázhatók. Más szóval, annak mérlegelése, hogy „nekem személy szerint melyik megoldás lenne előnyösebb” nem befolyásolja az álláspontokat. A magasabb jövedelmű, egy-

két gyermeket nevelő válaszadói csoport — vagyis az a réteg, amely az új szabályozás szerint nem részesül családi pótlékban — nem preferálta az átlagosnál jobban az alanyi jogon járó családi pótlékot, és a sokgyermekes, alacsony jövedelmű rétegeknél sem volt tapasztalható a rászorultsági alapon történő differenciálás átlagot meghaladó igénylése. Feltételezhető tehát, hogy egy igazságosnak tartott társadalmi elosztás megítélését olyan bonyolultabb nézetrendszer befolyásolja, amely társadalmi-demográfiai változókkal nem vagy csak kevésbé írható le.

A családi pótlék differenciálásával kapcsolatban a szakmai-politikai viták során két álláspont vált ismertté. Az egyik nézet szerint minden gyermek a szülők jövedelmétől függetlenül kapna családi pótlékot, de ezután a szülők adóznának, s így a magasabb jövedelmű, magasabb adósávba tartozó családoknál kevesebb, míg a szegényebb családoknál több családi pótlék maradna. 1995 őszén ezt a lakosságnak valamivel több mint egynegyede tartotta volna jó megoldásnak. A másik álláspont — amely, mint ismeretes, végül is elfogadásra került — a jövedelemhatárhoz kötött jogosultság elvét vallja. A többség mind 1993-ban, mind 1995-ben ez utóbbi álláspontot támogatta. Valószínű azonban, hogy a családi pótlék jövedelemhez kötött folyósítását támogatók nemcsak igazságosabbnak vélték ezt a formát, hanem számukra átláthatóbbnak, érthetőbbnek is tűnhetett, mint az előkészület alatt álló, a korábbiaknál jóval bonyolultabb adózási rendszeren keresztül érvényesülő differenciálás. A magasabb támogatottság ezért nem feltétlenül értékítéletet takar, hanem azt (is), hogy az emberek nagy része nem rendelkezik kellő tájékozottsággal és gyakorlattal az adózás rendszerében, s mivel a rendszer szabályai gyakran változnak, nehezen követhetőek, működésével szemben sokan bizalmatlanok.

* *Mi történjen a gyeseből/gyedből kiszorult anyák gyermekeivel?*

A fizetésarányosan megállapított gyermekgondozási díj, a gyed rendszerének megszűnésére az érintett családoknak fel kell készülniök. Az anyák a szülési szabadság lejárta után visszakényszerülnek munkahelyükre, mivel anyagilag csak kevesen tudják nélkülözni a rendszeres jövedelmet, illetve joggal tarthatnak attól, hogy egy hosszabb ideig tartó fizetés nélküli szabadság veszélyezteti munkahelyüket. A nyugdíjkorhatár felemelése következtében hosszabb távon gyakorlatilag megszűnik az a lehetőség is, hogy a kisgyermeket a nagyszülők

lássák el. Rövidesen reális problémaként jelentkezik a 0—3 éves gyermekek napközbeni ellátásának, gondozásának biztosítása.

A közvélemény-kutatás 1000 fős országos mintájába csak nagyon kevés, a problémában közvetlenül érintett személy került be; mindössze 30 válaszadó (3%) számított 1995 őszén arra, hogy ő maga (illetve házastársa) kiesik a gyed rendszeréből, további 9% pedig ezt a tágabb családjá (pl. testvére, lánya, unokája) esetében tartotta reális következménynek. Az érintetteknek összességében csak mintegy 6-8%-a reménykedett abban, hogy a változás nem jelent majd különösebb problémát. Túlnyomó többségük úgy érezte, a család hamarosan több szempontból is nagyon nehéz helyzetbe kerül. A saját, szűkebb család helyzetváltozásával számolók csaknem valamennyien aggodalmaskodtak amiatt, hogy hogyan fogják megoldani a kisgyermek biztonságos napközbeni ellátását, gondozását.

Bár minden, a gyermekes családok helyzetével foglalkozó korábbi kutatás azt tanúsítja, hogy a szülők a 0—3 éves gyermekek otthoni nevelkedését tartják a legmegfelelőbbnek, a változások mégis jelentős igényt fognak támasztani a bölcsődék iránt. A lakosság többsége, 58%-a úgy gondolja, hogy a gyes/gyed ellátásból kieső anyák gyermekeinek napközbeni ellátását biztosítani *egyértelműen az állam feladata lenne*, megfizethető bölcsődékkal. További 24% azt tartaná helyesnek, ha *az állam és a családok egyformán kötelességüknek éreznék*, hogy megoldást találjanak. Kisebbségi vélekedés (16%), hogy a változás okozta problémákat *kizárólag a családoknak kell megoldaniok* — pl. nagyszülők bevonása, fizetett segítség vagy privát bölcsőde igénybevétele révén. Ez utóbbi két véleményípus (az érintett családok egyedüli, de legalábbis részleges felelősségének hangsúlyozása) erőteljesebb azoknál, akik általánosságban is arról vannak meggyőződve, hogy a szociális megszorítások alól senki, még a gyermekes családok sem vonhatják ki magukat. Ezt azonban az embereknek mindössze 11%-a gondolja csak így:

(százalék)

A gyedből kieső családok gyermekeinek napközbeni ellátása:	„A szociális megszorítások alól a gyermekes családok sem vonhatják ki magukat”	„A gyermekes családok támogatását meg kellett volna hagyni”
- az állam feladata	50	62
- csak a családok, vagy az állam és a családok együttes feladata	50	38
Együtt	100	100

Bármennyire helyeselné a lakosság az állami költségvetésből fenntartott bölcsődék visszaállítását, arra valószínűleg nem kerülhet sor. Közismert az is, hogy az önkormányzati bölcsődék leépülnek, térítési díjuk pedig ma már nagyon magas. Arra lehet tehát számítani, hogy lesz egy szociálisan ugyan nem rászorult, de mérsékelt fizetőképességű középréteg, amelynek a gyermekek ellátása reális gondot fog jelenteni. Ezért is próbáltuk vizsgálni, mekkora lenne a lakosságban a fogékonyság olyan kezdeményezések iránt, amelyek már alkalmazkodnak a piaccgazdaság körülményeihez, de megvalósításuk az állami családpolitika ösztönzését is igényelné.

Három megoldási formát kínáltunk fel, a kérdezettek — az iskolai osztályozás analógiájára — mindegyiket „leosztályozták”, az 5-ös a „nagyon jó megoldás”, az 1-es a „nagyon rossz megoldás” — minősítést fejezte ki.

*A gyermekgondozás különböző megoldásaira adott
osztályzatok megoszlása*

(százalék)

Vélemény	Nagyon jó	Jó	Részben jó, részben nem	Roszs	Nagyon rossz	Nem tudja	Összesen	Osztályzat- átlag
	megoldás							
	5	4	3	2	1			

a) Jelentős adókedvezményt és nyugdíjbeszámítást biztosítani olyan anyukáknak, akik a sajátjuk mellett több kisgyermek napi gondozására vállalkoznak.

39 28 16 5 5 7 100 3,98

b) Félnapos bölcsődék létesítését támogatni, amelyek lehetővé teszik, hogy az anya részmunkaidős állást vállaljon.

35 22 19 7 11 6 100 3,68

c) Kiemelt hitel- és adókedvezményt adni a magánbölcsődék létesítéséhez. Viszont ennek fejében magas szakmai követelményeket állítani és megfizethető bölcsődei díjakat megszabni.

31 23 19 7 11 9 100 3,62

Mint látható, nem egymást kizáró, hanem egyidőben, párhuzamosan megvalósítható alternatívákról van szó. Ezeket a lakosság többé-kevésbé rokonszenvvel fogadná, az átlagos osztályzat mindháromnál megközelíti a 4-es („jó”) minősítést.

A felkínált lehetőségek az átlagosnál kisebb mértékben nyerték el a kevés (8000 Ft/fő körüli) jövedelműek, az alacsonyán iskolázottak, valamint azok tetszését, akik magukat a társadalmi ranglétra legalacsonyabb fokára helyezik, illetve bevallásuk szerint „nélkülözések között élnek”. Ez érthető is, hiszen ez a réteg nem veszíti el a gyēs lehetőségét, családi pótléka biztosítva van, és kedvezményt kaphat a bölcsődei díj megfizetéséhez is. Érdemes ugyanakkor kiemelni, hogy mely társadalmi rétegekből, csoportokból tevődnek ki azok, akik a felkínált, képzeletbeli lehetőségekkel az átlagosnál jobban rokonszenveznek, azokra nagyobb arányban adnak 5-ös osztályzatokat.

Az egyes megoldási formákra adott ötös osztályzatok aránya néhány kiemelt csoportban

*a) Ha a gyermekgondozásra vállalkozó kisgyermekes anyák adókedvezményben és nyugdíjbeszámításban részesülnek
(az 5-ös osztályzatok aránya: 39%)*

Gyedből kiesők családtagjai	48%
Munkanélküliek	46%
Egyetemet, főiskolát végzettek	45%
Budapesti lakosok	45%

*b) Ha támogatnák a félnapos bölcsődéket
(az 5-ös osztályzatok aránya: 35%)*

Budapesti lakosok	47%
Középiskolát és/vagy főiskolát végzettek	46%
Munkanélküliek	45%
A magukat közép-, vagy felső középosztályba sorolók	42%
Gyedből kieső személyek	40%

*c) Ha kedvezményeket nyújtanának jó szakmai színvonalú és megfizethető magánbölcsődéknek
(az 5-ös osztályzatok aránya: 31%)*

Részmunkaidőben dolgozók, alkalmi munkavállalók, gyēsben/gyeden lévők	49%
Főiskolát végzettek	48%
Gyedből kieső személyek	40%

A kisgyermekgondozás különböző, piaci típusú megoldási formái iránti fogadókészség — úgy tűnik — egy speciális közönségben mutatkozna leginkább: a fővárosi, kötetlen munkaidőben dolgozó vagy munkanélküli vagy gyesen/gyeden lévő (illetve abból éppen kieső) rétegben; inkább az iskolázottak, a magukat közép-, vagy felső középréteghez tartozónak érzők köréből. Ez a sajátos társadalmi csoport — ha nem is túlságosan erős fizetési készséggel, de szívesen választana olyan lehetőségeket, amelyek mellett az anya folytathatja munkáját, szakmáját, és a kisgyermek egész-, vagy félnapos ellátását biztosnak, megfelelő színvonalúnak tudja. Hosszabb távon elképzelhető, hogy a piac kialakít majd ilyen és ezekhez hasonló, másfajta megoldási formákat. Tekintettel azonban a változások és a probléma gyors, ha úgy tetszik, „egy csapásra” történő megjelenésére, a megvalósítás ösztönzésére, támogatására is szükség lenne.

4. A VÉLEMÉNYEK DIFFERENCIÁLÓDÁSA

* *Társadalmi-demográfiai hovatartozás és politikai preferenciák*

A kutatás egyik érdekes tanulsága, hogy a véleményeket csak csekély mértékben befolyásolják a válaszadók társadalmi-demográfiai paraméterei. A legtöbb vizsgált kérdésben nagyon erős konszenzus mutatkozik a lakosságban; 70-80%-os vagy azt meghaladó egyetértő vélemények esetében a nézetek erős differenciálódásáról nem beszélhetünk. Ez azt is jelenti, hogy — mivel a legtöbb vizsgált problémakör a gyermek értékéhez, a gyermek preferálásához kapcsolódott, a lakosságra nagyon jellemző ez a beállítódás.

Közvélemény-kutatásokban megszokott, hogy a válaszadók informáltsági, műveltségi szintje, amely legjobban az iskolai végzettség változójával ragadható meg, az egyik legjelentősebb véleménybefolyásoló tényező. Most ilyen összefüggést egyedül a tipikusan „ismeret-kérdés” jellegű népességcsökkenés-problematikánál tapasztaltunk: *minél iskolázottabb valaki*, annál inkább tisztában van ezzel a tendenciával és kedvezőtlen következményeivel.

A gyermek értékével kapcsolatos általános attitűdöket három témakör keretében is vizsgáltuk. (Kiknek jobb az életben: akiknek vannak, vagy akiknek nincsenek gyermekeik; Mennyire jó, ha egy házaspárnak nincsenek gyermekei, ha egy, ha két, ha három, ha négy vagy több gyermeke van; Hány gyermekkel lehet egy családot sokgyermekesnek nevezni — mi jellemző a sokgyermekes családokra.) E témakörök mindegyikénél kirajzolódott (ugyanazon változók mentén) egy olyan réteg, amely a gyermekes lét, illetőleg a gyermekszám-preferenciák tekintetében nem mentes frusztrációktól. *A rossz anyagi körülmények — bevalásuk szerint nélkülözések — között élők, a magukat alacsony társadalmi rétegbe sorolók, a 3, 4 vagy több eltartott gyermekkel rendelkezők* körében az átlagosnál többen gondolják jó helyzetnek a gyermektelenséget. A dolog másik oldala, hogy ugyanezen réteg az átlagosnál nagyobb mértékben hajlamos a sokgyermekes családok kizárólag pozitív megítélésére.

Ami a családtámogatások rendszerének változásaival összefüggő *általános véleményeket* illeti, erősen homogén közvélemény rajzolódik ki abban, hogy a gyermekes családoknak nyújtott támogatásokat meg kellett volna hagyni vagy legalábbis átmenetieknek kellene

tekinteni azokat, és később a kedvezményekből kiesők számára a jogosultságot vissza kellene állítani. A fentebb jellemzett (sokgyermekes, nélkülözések között élő) rétegen belül azonban az átlagosnál valamivel többen kérdőjelezik meg az *átmeneti jelleg* célszerűségét. Ennek az lehet az oka, hogy a közelmúltban ők maguk is átértékelték azt a traumát, hogy jár-e majd számukra a gyēs, a családi pótlék, kell-e igazolásokat beszerezni. Mivel számukra továbbra is biztosítottak a korábbi kedvezmények, magatartásuk mögött egyfajta aggodalom sejthető: ha mindez „átmeneti helyzet”, mostani biztos pozíciójuk esetleg újra megkérdőjeleződhet, vagy — ha újra „mindenkinek jár”, mindenkinek kevesebb lesz az elosztható pénz.

Érdekes tapasztalat, hogy a *családi állapot* nem bizonyult erős véleménydifferenciáló tényezőnek. Ennek az lehet az oka, hogy a válaszadók 80%-ának élete folyamán legalább egy gyermeke született, a fennmaradó gyermektelenek 20%-os hányadának nagy része családalapítás előtt álló fiatal, s úgy tűnik, a gyermek értékével összefüggő kérdésekben ennek sokkal erőteljesebb, a véleményeket homogenizáló hatása van, mint a családi állapot jogi formulájának. Egy kérdésben mégis kitűnik az *élettársi kapcsolatban élők* személyes érintettsége: ők az átlagosnál jóval inkább számolnak a változások olyan hatásával, mely szerint racionálisabb dolog lesz „gyermeket egyedül nevelő szülő”-státusban élni (legalábbis formailag), mint házasságban.

A *személyes érintettség* befolyásoló szerepe jól értelmezhető tendenciákkal rajzolódik ki annak megítélésében, hogy a kisgyermekesek vagy a nyugdíjasok között van-e több szegény, több rászorult. Az *eltartott gyermekszám*, és a *háztartástagok számának* növekedésével, az *egy főre jutó jövedelem* csökkenésével, a *fővárostól a kisebb városok, illetve községek* felé haladva lineárisan növekszik a kisgyermekeseket és csökken a nyugdíjasokat szegényebbnek tartók aránya. A tendencia az életkor szerinti megoszlásokra is érvényes: a *fiatalabbaktól az idősebbek felé haladva* növekszik a nyugdíjasokat hátrányosabb helyzetűnek tartók aránya.

Végül ugyancsak a személyes érintettség szerepét példázza, hogy a gyēsből/gyedből kiszoruló anyák gyermekeinek gondozására felkínált, részben piaci típusú megoldási lehetőségeknek egy egészen speciális pártoló közönsége rajzolódik ki. Úgy tűnik, mindenekelött a *fővárosi, kötetlen munkaidőben dolgozó* vagy *munkanélküli*, viszonylag *iskolázottabb*, magukat *közép- vagy felső középréteghez* soroló családok lennének azok, akiket a bölcsődei férőhelyek lecsökkenése érzékenyen érinteni fog; akik a luxusszintű privát bölcsődéket ugyan

nem tudnák megfizetni, de a gyermek színvonalasabb napközbeni ellátásáért, gondozásáért hajlandók lennének szerényebb mértékű áldozatokra is.

Tanulmányunk több kérdést tárgyalva hivatkozott a *politikai preferenciák* véleménybefolyásoló szerepére. Ennek meglétére számítanunk kellett, hiszen — különösen a konkrét változásokat illetően — a *családpolitika* megítéléséről van szó. A vélemények politikai állásfoglalás szerinti árnyaltsága azonban nem igazán látványos és erőteljes. A kormánypártokkal (MSZP, SZDSZ) szimpatizálók az átlagosnál valamivel megértőbbek, toleránsabbak a kormány intézkedései iránt, az ellenzéki pártokkal (MDF, FKGP, KDNP, FIDESZ-MPP) rokonszenvezők pedig az átlagosnál valamivel kritikusabbak. A pártpreferenciák szerinti véleménykülönbségek azonban korántsem tükrözik a vizsgált témakörökben folyó éles parlamenti vitákat. Ennek egyik oka, hogy mintánk közel 60%-a „nem szavazónak” vallotta magát (vagy „nem tudja”-választ adott), az ő véleményeik általában a mintabeli megoszlásoknak felelnek meg, a fennmaradó hányad pedig — szavazótáboronként — már meglehetősen kis elemszámot jelent. De igaz az is, hogy a két, politikailag szembenálló táborban egyaránt többségi véleménynek bizonyult az intézkedések fenntartásokkal fogadása.

Figyelembe kell venni azt a körülményt is, hogy az egyes párttömörülésekkel való szimpatizálás mögött nem áll mindig *stabil* politikai preferencia. Amint a politikai közvélemény-kutatások mutatják, elég jelentős azok aránya, akik rokonszenvük irányát időről időre megváltoztatják. Ennek esélyére utal saját adatunk is, mely szerint a kormányzó pártokkal rokonszenvezők 11%-a inkább „jobboldali”, a parlamenti ellenzéki pártok szimpatizánsainak 15%-a inkább „baloldali” beállítottságúnak vallja magát:

A politikai preferenciák megoszlása

(százalék)

Milyennek tartja magát?	Kormányzó pártok	Ellenzéki pártok	Egyéb pártok	Nem szavazók	Átlag
	szavazói				
Inkább baloldali érzelműnek	52	15	..	17	23
Centrumhoz tartozónak	25	30	..	33	30
Inkább jobboldali érzelműnek	11	38	..	12	17
Nem tudja	12	17	..	38	30
Együtt	100	100	100	100	100
A válaszadók megoszlása	16	21	5	58	100

*A „jobboldal-baloldal” meghatározása önbesorolással, 10 fokú skálán történt. Táblázatunkban a skálafokokat összevontuk, 1–4. fok = inkább baloldal, 5. fok = centrum, 6–10. fok = inkább jobboldal.

A pártszimpátia, illetve a baloldali-jobboldali érzelmek viszonylagossága, képlékenysége azt sugallja — eredményeink is inkább arra vallanak —, hogy a politikai preferencia inkább azt fejezi ki: a vizsgált véleményeket, attitűdöket nemcsak ún. kemény változók, hanem érzelmi viszonyulások is befolyásolják, sőt, mint nemegyszer láthattuk, ezek hatása a kemény változókénál akár erősebb is lehet.

Egyes kérdésekben amiatt is mutatkozhatnak politikai preferenciák szerinti különbségek, hogy a két fő párttömörülés szavazóinak összetétele eltérő. Jó példa erre, hogy a kormányzó pártok szavazói körében, amelynek korstruktúrája „idősebb” közönségre utal, csupán 39% tartja a kisgyermes családokat „szegényebbnek”, 30% pedig a nyugdíjasokról mondja ugyanezt, míg az ellenzéki pártok szavazói körében, ahol relatíve több 40 év alatti van, 51%—18% ez a megoszlás. Néhány adat a két szavazótábor összetételének jellemzésére:

A párttömörülések szavazóbázisainak főbb jellemzői

(százalék)

Megnevezés	Kormányzó pártok	Ellenzéki pártok	Egyéb, nem parlamenti pártok	Nem szavazók	Összesen
	szavazói				
<i>Nem</i>					
Férfi	44	46	..	41	43
Nő	56	54	..	59	57
<i>Korcsoport</i>					
18—39 éves	28	44	..	34	35
40—59 éves	27	34	..	36	36
60 éves és idősebb	35	22	..	30	29
<i>Lakóhely</i>					
Budapest	22	20	..	20	20
Város	46	39	..	41	42
Község	32	41	..	39	38
<i>Iskolai végzettség</i>					
8-nál kevesebb osztály	12	12	..	17	15
8 osztály	15	23	..	26	23
Szaktanácsos iskola	27	25	..	23	24
Középiskola	34	28	..	24	27
Főiskola, egyetem	12	11	..	10	11
<i>Társadalmi osztály (önbesorolás)</i>					
Alsó osztály	6	13	..	15	13
Munkásosztály	35	28	..	39	35
Alsó középosztály	25	28	..	24	25
Középosztály	30	25	..	18	22
Felső középosztály	3	2	..	1	1
Nem tudja	1	4	..	3	3
<i>Foglalkozás</i>					
Önálló	9	7	..	6	7
Mezőgazdasági fizikai	4	7	..	7	7
Szaktanácsos és alsó szintű vezető	22	24	..	23	23
Betanított és segédmunkás	25	25	..	32	28
Egyéb szellemi	16	13	..	13	14
Diplomás és felső szintű vezető	18	15	..	11	13
Nem dolgozik, soha nem dolgozott	6	9	..	8	8
Együtt	100	100	100	100	100
A válaszadók száma	162	209	45	584	1000

HIVATKOZÁSOK

1. *Pongrácz Tiborné—S. Molnár Edit*: Népeségcsökkenés és annak várható hatása. *Magyar Tudomány*, 1995/2. 134—143. oldal.
2. *Pongrácz Tiborné—S. Molnár Edit*: Kisgyermekes apák és anyák szülői, családi attitűdjei négy európai országban. *KSH NKI Kutatási Jelentései*, 52. sz. 1994/3.
3. *Pongrácz Tiborné—S. Molnár Edit*: Sokgyermekes családok. *KSH NKI Kutatási Jelentései*, 41. sz. 1990/3.
4. *S. Molnár Edit—Virágh Eszter*: Közvélemény-kutatás népesedési kérdésekről — 1989. *KSH NKI Kutatási Jelentései*, 38. sz. 1990/2.
5. *Vukovich György—Cseh-Szombathy László—S. Molnár Edit—Pongrácz Tiborné—Utasi Ágnes*: Családi értékek — családi normák. In: *Magyarország átalakulóban*. Kiadja: Népjóléti Minisztérium, Budapest, 1994. 7—41. oldal.
6. Társadalmi Péternoszter 1992—1995. Jelentés a Magyar Háztartás Panel 4. hullámának eredményeiről. Szerk.: *Sík Endre és Tóth István György*. TÁRKI, Budapest, 1996. január.
7. *Ferge Zsuzsa*: A rendszerváltozás szubjektív mérlege. *Népszabadság*, 1996. február 24. 17. és 19. oldal.
8. A Szonda Ipszosz közvélemény-kutatása. *Magyar Nemzet*, 1996. március 6., 11. oldal.

MELLÉKLET

Kérdőívünk a TÁRKI „OMNIBUSZ—ISSP” kérdőívének első blokkja. Az összesen 82 kérdésből álló kérdőívben belül az 1—22. kérdés az általunk kidolgozott véleménykérdéseket tartalmazza, az 53—75. kérdések pedig a személyi adatokat. A Melléklet e kérdések szövegét és alapmegoszlásait tartalmazza.

--	--	--	--

SORSZÁM

- 1 — főcím
2 — pótcím

1 2 3 4 5 6

KULCS

OMNIBUSZ - ISSP

kérdőív

1995

A válaszadás önkéntes!

Település neve: Budapesten kerület:

--	--

Megye:

- A település jellege:
- 1 — község
 - 2 — város
 - 3 — megyeszékhely
 - 4 — Budapest

Kérdezte:

--	--	--	--

kérdezői
igazolványszám

Kérdés időpontja:

1995 hónap nap óra perctől, óra percig

Instruktor aláírása:

A lakásban lakó 18 éves és idősebb személyek száma:

		fő
--	--	----

Ebből a férfiak száma:

		fő
--	--	----

A lakásban ...

- 1 — egy háztartás lakik
- 2 — több háztartás lakik

KULCS A KÉRDEZENDŐ SZEMÉLY KIVÁLASZTÁSÁHOZ

1		A felnőttek száma a háztartásban			
		1 felnőtt	2 felnőtt	3 felnőtt	4 és több felnőtt
A férfiak száma	0 férfi	nő	idősebb nő	legidősebb nő	legfiatalabb nő
	1 férfi	férfi	nő	fiatalabb nő	férfi
	2 férfi	—	fiatalabb férfi	fiatalabb férfi	legfiatalabb nő
	3 férfi	—	—	legidősebb férfi	(legfiatalabb) nő
	4 és több	—	—	—	legfiatalabb férfi

2		A felnőttek száma a háztartásban			
		1 felnőtt	2 felnőtt	3 felnőtt	4 és több felnőtt
A férfiak száma	0 férfi	nő	idősebb nő	legfiatalabb nő	legfiatalabb nő
	1 férfi	férfi	férfi	férfi	férfi
	2 férfi	—	idősebb férfi	fiatalabb férfi	fiatalabb férfi
	3 férfi	—	—	legfiatalabb férfi	legidősebb férfi
	4 és több	—	—	—	legidősebb férfi

3		A felnőttek száma a háztartásban			
		1 felnőtt	2 felnőtt	3 felnőtt	4 és több felnőtt
A férfiak száma	0 férfi	nő	fiatalabb nő	legfiatalabb nő	legidősebb nő
	1 férfi	férfi	férfi	férfi	férfi
	2 férfi	—	idősebb férfi	nő	fiatalabb férfi
	3 férfi	—	—	legfiatalabb férfi	(legidősebb) nő
	4 és több	—	—	—	legidősebb férfi

4		A felnőttek száma a háztartásban			
		1 felnőtt	2 felnőtt	3 felnőtt	4 és több felnőtt
A férfiak száma	0 férfi	nő	fiatalabb nő	legidősebb nő	legidősebb nő
	1 férfi	férfi	nő	férfi	legfiatalabb nő
	2 férfi	—	fiatalabb férfi	idősebb férfi	idősebb férfi
	3 férfi	—	—	legidősebb férfi	legfiatalabb férfi
	4 és több	—	—	—	legfiatalabb férfi

5		A felnőttek száma a háztartásban			
		1 felnőtt	2 felnőtt	3 felnőtt	4 és több felnőtt
A férfiak száma	0 férfi	nő	idősebb nő	középső nő	2. legidősebb nő
	1 férfi	férfi	férfi	fiatalabb nő	középső nő
	2 férfi	—	fiatalabb férfi	idősebb férfi	legidősebb nő
	3 férfi	—	—	középső férfi	középső férfi
	4 és több	—	—	—	2. legfiatalabb férfi

6		A felnőttek száma a háztartásban			
		1 felnőtt	2 felnőtt	3 felnőtt	4 és több felnőtt
A férfiak száma	0 férfi	nő	fiatalabb nő	középső nő	2. legfiatalabb nő
	1 férfi	férfi	nő	idősebb nő	férfi
	2 férfi	—	idősebb férfi	nő	fiatalabb férfi
	3 férfi	—	—	középső férfi	középső férfi
	4 és több	—	—	—	2. legidősebb férfi

1. Tudomása szerint az utóbbi egy-két évtizedben Magyarországon a lakosság száma....

- 3 — növekedett,
- 2 — körülbelül ugyanannyi maradt, vagy
- 1 — csökkent?

9 — NEM TUDJA
X —

2. Ha a következő évtizedben a lakosság száma csökkenne, azt Ön ...

- 4 — nagyon súlyosnak,
- 3 — elég súlyosnak,
- 2 — kevésbé súlyosnak tartaná, vagy
- 1 — egyáltalán nem tartaná súlyosnak?

→ 4 - REI

9 — NEM TUDJA → 5 - REI
X —

3. Miért tartaná súlyosnak?

RÉSZLETESEN ÍRD LE, UTÁNA KÓDOLD!

-
- 1 — elfogyunk, kihal a magyarság
 - 2 — egy idő után nem lesz elég munkaképes ember (gazdasági jellegű aggodalmak általában)
 - 3 — előregedik az ország népessége (egészségtelen korösszetétel, társadalmi jellegű aggodalmak általában)
 - 4 — egyéb válasz
 - 9 — NEM TUDJA
 - X —

TÖBB VÁLASZ LEHET!

VÁLASZ UTÁN → 5 - REI

4. HA NEM TARTJA (ANNYIRA) SÚLYOSNAKI

Miért nem tartaná (annyira) súlyosnak?

RÉSZLETESEN ÍRD LE, UTÁNA KÓDOLDI

- 1 — (így is) sokan vagyunk, nehéz a megélhetés
 2 — nem lenne (akkora) munkanélküliség
 3 — nem a létszámtól függ az ország gazdagsága, kisebb országban is lehet jól élni
 4 — egyéb válasz
 9 — NEM TUDJA
 X —

TÖBB VÁLASZ LEHETI

5. Kiknek jobb az életben? Azoknak...

- 1 — akiknek vannak, vagy
 2 — azoknak, akiknek nincsenek gyermekeik?
 3 — egyéb válasz
 9 — NEM TUDJA
 X —

6. Mennyire tartja jónak vagy rossznak azt, ha egy házaspárnak nincs gyermeke? Kérem osztályozzon úgy, ahogy az iskolában szokás. Az ötös azt jelentse, hogy nagyon jónak, az egyes azt, hogy nagyon rossznak tartja. Természetesen a közbűlső osztályzatokat is használhatja.

Tehát mennyire tartja jónak vagy rossznak azt, ha egy házaspárnak...

	←————→					NEM TUDJA	
	Nagyon jó				Nagyon rossz		
1. ... nincs gyermeke?	5	4	3	2	1	9	X
2. ... ha egy gyermeke van?	5	4	3	2	1	9	X
3. ... ha két gyermeke van?	5	4	3	2	1	9	X
4. ...ha három gyermeke van ?	5	4	3	2	1	9	X
5. ... ha négy vagy több gyermeke van?	5	4	3	2	1	9	X

X —

7. Ön szerint manapság hány gyermekkel lehet egy családot sokgyermekesnek nevezni?

..... gyermekkel

- 88 — egyéb (pl. nem számot mond)
99 — NEM TUDJA
X —

8. Tudomása szerint vannak ma a lakosságnak olyan rétegei vagy csoportjai, ahol az átlagosnál több gyermek születik?

- 0 — nincs
1 — van → 8.1. Melyek ezek?

RÉSZLETESEN ÍRD LE, UTÁNA KÓDOLDI

- 1 — cigányok
2 — vallásos emberek
3 — egyéb válasz
9 — nem tudja, de vannak ilyenek
X —

TÖBB VÁLASZ LEHETI

- 9 — NEM TUDJA
X —

9. Ön szerint az 1. VÁLASZLAP -on olvashatók közül melyik illik leginkább a sokgyermekes családokra?

- 1 — Tudatosan vállalkoznak sok gyermekre, mert gyermekszeretőek, családcentrikusak.
2 — Tudatlanok, nem ismerik a védekezés, a családtervezés módszereit.
3 — Felelőtlenek, nem élnek a fogamzásgátlás módszereivel.
4 — A szociális kedvezmények miatt vállalkoznak több gyermekre.
5 — egyéb (pl. ilyenek is - olyanok is vannak)
9 — NEM TUDJA
X —

10. 1995-ben és 1996-ban jelentősen változik a gyermeknevelés támogatása. Lesznek, akik nem kapnak családi pótlékot, akiknek nem jár a Gyes, kevesebb lesz a bölcsőde, óvoda, drágulnak a gyermekintézmények. A következő két álláspont közül Ön melyikkel tud inkább egyetérteni?

- 1 — A gazdasági, szociális megszorítások az egész lakosságot érintik; ez alól a gyermekes családok sem vonhatják ki magukat.
vagy
2 — A gyermekes családok támogatását jelentős áldozatok árán is meg kellett volna hagyni, mert a gyermekek az ország jövőjét jelentik.

- 3 — egyéb
9 — NEM TUDJA
X —

11. *És mennyire ért egyet a következő véleményekkel? Osztályozzon most is úgy, mint az iskolában, az 5-ös jelentse azt, hogy teljesen egyetért, az 1-es pedig, hogy egyáltalán nem ért egyet!*

	Teljesen egyet-ért ←————→ Egyáltalán nem ért egyet					NEM TUDJA	
	5	4	3	2	1		
1. A gyermekes családokat érintő változásokat átmenetinek kellene tekinteni. Amint javul az ország gazdasági helyzete, az eredeti kedvezményeket vissza kellene adni.	5	4	3	2	1	9	X
2. A gyermekes családokat érintő változások igazságosabb elosztást tesznek lehetővé. A jómódúakat nem kell az adófizetők pénzéből támogatni.	5	4	3	2	1	9	X
3. Mivel az egyedülálló szülők könnyebben jutnak támogatáshoz, több lesz a válás, vagy eleve nem kötnek házasságot.	5	4	3	2	1	9	X
4. A sok megszorítás annak a jele, hogy a politikai - társadalmi változások rossz irányba mennek.	5	4	3	2	1	9	X

X —

12. Ön szerint mi lenne az igazságosabb?

- 1 — Ha a szülők jövedelmétől függetlenül minden gyermek után egyforma összegű családi pótlék járna,
vagy
- 2 — ha a szülők jövedelmétől függene a családi pótlék összege?
-
- 3 — egyéb válasz
- 9 — NEM TUDJA
- X —

13. A kormányprogram szerint a családi pótlék a jövőben a család jövedelmétől függ. Ön szerint melyik megoldás (lenne) a legmegfelelőbb?

- 1 — Mindenki kapjon családi pótlékot, de a család összes jövedelme alapján kelljen az adót fizetni, beleértve a családi pótlékot is.
vagy
- 2 — Helyes, ha a jómódúak nem kapnak családi pótlékot, de a 17 ezer Ft-os egy főre jutó jövedelemhatár túl alacsony.
vagy
- 3 — A kormány eredeti javaslata a megfelelő: 17 ezer Ft -os egy főre jutó jövedelem fölött ne kapjanak családi pótlékot.
-
- 4 — egyéb válasz
- 9 — NEM TUDJA
- X —

14. A tervek szerint változik a fizetett gyermekgondozási szabadság rendszere. Lerövidül az idő, és csak az alacsonyabb jövedelműeknek jár majd. Mit gondol, ennek hatására ...

- 1 — kevesebb gyermek fog születni,
vagy
 2 — nem lesz változás: aki gyermeket akart, eddig sem kizárólag a Gyestől - Gyedől tette ezt függővé.

Egyéb, éspedig: **ÍRD LE, UTÁNA KÓDOLD!**

- 3 — akiknek nem jár a Gyes, kevesebb gyermekre fognak vállalkozni
 4 — akiknek jár a Gyes, több gyermeket vállalnak, vagy ugyanannyit, mint eddig
 5 — 3 és 4 együtt
 6 — egyéb (a fentiek közül egyik sem)
 9 — NEM TUDJA
 X —

15. Van-e az Ön családjában olyan kisgyermekes édesanya, akinek 1996 tavaszától nem jár a Gyes / Gyed?

- 1 — van, a kérdezett vagy házastársa / élettársa **TISZTÁZD!**
 2 — van, egyéb családtag
 3 — nincs → **17 - RE!**
 9 — NEM TUDJA
 X —

16. Kérem, hogy a **2. VÁLASZLAP** segítségével mondja meg, hogy a Gyes / Gyed megszűnése mennyire hozza nehéz helyzetbe a családot anyagilag?

És mennyire hozza nehéz helyzetbe....

	Nagyon nehéz	Elég nehéz	Nem (különösebben) nehéz	NEM TUDJA	
1. ... ANYAGILAG?	3	2	1	9	X
2. ... a családi élet napi megszervezése szempontjából?	3	2	1	9	X
3. ... a gyermek biztonságos gondozása, nevelése szempontjából?	3	2	1	9	X
4. ... az anya munkával kapcsolatos tervei, elképzelései szempontjából?	3	2	1	9	X

X —

17. Sok kismama, akinek nem fog jární a Gyes, nem tudja majd megengedni magának, hogy 1 - 3 éves gyermekével háztartásbeliként otthon maradjon. Véleménye szerint kinek a feladata, hogy a 3 éven aluli gyermekek napközbeni ellátásáról gondoskodjon?

- 1 — Elsősorban az államnak, megfizethető bölcsődék biztosításával,
 vagy
 2 — elsősorban a családoknak - a családtagok bevonásával, fizetett segítséggel, vagy privát bölcsődék révén?

 3 — az államnak és a családoknak egyformán kötelessége megoldást találni
 9 — NEM TUDJA
 X —

18. Különböző megoldási lehetőségeket fogok felolvasni. Kérem osztályozza le aszerint, hogy *Ön mennyire tartaná jónak, ha a kormány támogatná* ezeket! Adjon ötöst, ha nagyon jónak, és adjon egyest, ha nagyon rossznak tartaná.

	←-----→					NEM TUDJA	
	Nagyon jó megoldás				Nagyon rossz megoldás		
1. Kiemelt hitel-, és adókedvezményt adni a magánbölcsődék létesítéséhez. Viszont ennek fejében magas szakmai követelményeket állítani és megfizethető bölcsődei díjakat megszabni.	5	4	3	2	1	9	X
2. Jelentős adókedvezményt és nyugdíj beszámítást biztosítani olyan anyukáknak, akik a sajátjuk mellett több kisgyermek napi gondozására vállalkoznak.	5	4	3	2	1	9	X
3. Félnapos bölcsődék létesítését támogatni, amelyek lehetővé teszik, hogy az anya részmunkaidős állást vállaljon.	5	4	3	2	1	9	X

X —

19. Tudomása szerint kik között van ma több szegény, több rászorult?

- 1 — A kisgyermeket nevelő családok között, vagy
 2 — a nyugdíjasok között?

 9 — nem tudja eldönteni → 22 - RE!
 X —

20. Helyesnek tartaná-e, ha az állami támogatásokból a nyugdíjasok rovására többet adnának a kisgyermekes családoknak?

- 1 — helyesnek tartaná
 2 — nem tartaná helyesnek
 3 — egyéb (más megoldást javasolna)
 9 — NEM TUDJA
 X —

21. Helyesnek tartaná-e, ha az állami támogatásokból a kisgyermekesek rovására többet adnának a nyugdíjasoknak?

- 1 — helyesnek tartaná
 2 — nem tartaná helyesnek
 3 — egyéb (más megoldást javasolna)
 9 — NEM TUDJA
 X —

22. És hogy érzi, Önök anyagilag...

- 1 — gondok nélkül élnék,
- 2 — beosztással jól kijönnek,
- 3 — éppenhogy kijönnek a havi jövedelmükből,
- 4 — hónapról-hónapra anyagi gondjaik vannak, vagy
- 5 — nélkülözések között élnék?

9 — NEM TUDJA.

X —

53. Születésekor milyen vallásban keresztelték meg, vagy jegyezték be Önt?

- 1 — római katolikus
 2 — görög katolikus
 3 — református (kálvinista)
 4 — evangélikus (lutheránus)
 5 — görögkeleti
 6 — izraelita
 7 — egyéb
 8 — nem keresztelték meg, nem jegyezték be
 9 — NEM TUDJA
 X —

54. Milyen gyakran jár Ön misére, istentiszteletre?

- 1 — hetente, vagy gyakrabban
 2 — havonta 2-3 alkalommal
 3 — havonta
 4 — évente néhány alkalommal
 5 — ritkábban
 6 — soha
 9 — NEM TUDJA
 X —

55. Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége?

- 0 — nem járt iskolába → 57 - RE!
 1 — 4 vagy 6 elemi, ill. kevesebb mint 8 osztály
 2 — 8 általános, 4 polgári ill. régi iskolarendszerben 4 gimnázium
 3 — szakmunkásképző, szakiskola, mesterlevél, segédlevél, tanonciskola
 4 — befejezett szakközépiskola, technikum
 5 — befejezett gimnázium, egyéb középiskola
 6 — befejezett főiskola, felsőfokú technikum
 7 — befejezett egyetem
 9 — NEM TUDJA
 X —

56. Milyen iskolákba járt és hány osztályt végzett ott?

	Elvégzett osztályok száma	NEM TUDJA	
1. általános, elemi, polgári együtt		99	X
2. szakmunkásképző, tanonciskola, szakiskola		99	X
3. szakközépiskola, technikum		99	X
4. gimnázium		99	X
5. főiskola, felsőfokú technikum		99	X
6. egyetem		99	X

X —

57. Dolgozik Ön jelenleg?

- IGEN** 01 — teljes munkaidőben, főállásban
02 — részmunkaidőben, mellékállásban
03 — alkalmi munkát végez, vagy segítő családtagként dolgozik
- NEM** 04 — Gyes, Gyed (van munkahelye)
05 — saját jogon öregségi nyugdíjas
06 — rokkant nyugdíjas
07 — özvegyi vagy egyéb nyugdíjas, kegydíjas
08 — Gyes, Gyed, Gyet (nincs munkahelye)
09 — háztartásbeli
10 — tanuló
11 — munkanélküli
12 — inaktív kereső (jövedelmeiből él)
13 — egyéb eltartott vagy segélyezett
99 — NEM TUDJA
X —

58. **HA DOLGOZIK!**

És hány órát dolgozik egy átlagos héten a munkahelyén?

..... órát

- 999 — változó, nem tudja
X —

MINDENKITŐLI

59. Mennyi az Ön alapjövedelme? (Főállásból, nyugdíjból, Gyes-ből, ösztöndíjból stb. származó havi nettó jövedelme)

..... Ft/hó

- 9 — NEM TUDJA
X —

60. Van-e Önnek egyéb, alkalmi jövedelme (is)? (Másodállásból, alkalmi munkákból, egyéb forrásokból.)

0 — nincs

1 — van → 60.1. Havonta körülbelül mekkora összeget tesz ez ki?

..... Ft/hó

- 9 — NEM TUDJA
X —

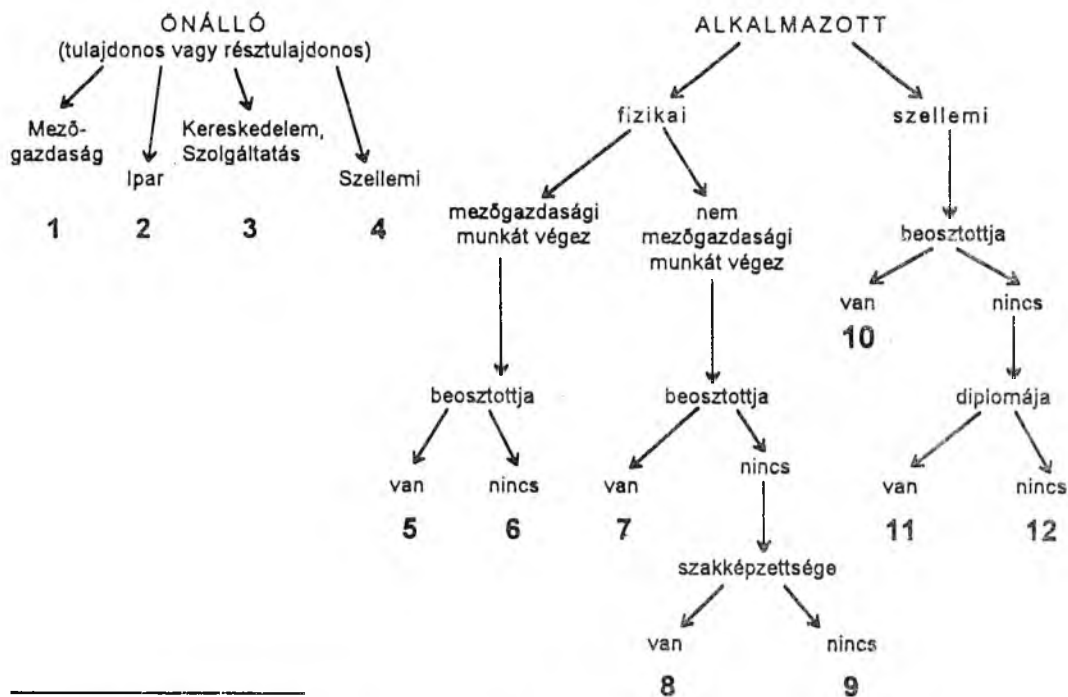
- 9 — NEM TUDJA
X —

MINDENKITŐLI

61. Mi (volt) az Ön (legutolsó) foglalkozása, beosztása?

RÉSZLETESEN ÍRD LE, ÉS KÉRDEZZ TOVÁBB A „FÁNAK” MEGFELELŐEN!

ALÁHÚZÁSSAL HALADJ, A KÓDOT KARIKÁZDI

13 — sosem dolgozott → **65 - REI**
 99 — NEM TUDJA
 X —

62. **ÖNÁLLÓTÓL, VEZETŐTŐL**

Hány alkalmazottja / beosztottja van (volt) Önnek?

..... alkalmazott / beosztott

999 — 999 vagy több
 0 — nincs
 X —

63. Munkahelye milyen ágazathoz tartozik / tartozott?

- 01 — ipar, bányászat, energia, gyárpar
02 — vegyipar
03 — építőipar
04 — mezőgazdaság, erdő-, és vízgazdálkodás, halászat
05 — közlekedés, szállítás, hírközlés
06 — kereskedelem
07 — személyi szolgáltatás
08 — pénzügyi szolgáltatás, biztosítás
09 — egyéb szolgáltatás (pl. termelő vállalatoknak végzett)
10 — közigazgatás, politika
11 — egészségügy
12 — kultúra, oktatás, tudomány
13 — egyház
14 — egyéb (pl. fegyveres testület)
99 — NEM TUDJA
X —

64. És mi (volt) az Ön cégének gazdálkodási formája?

- 01 — állami vállalat
02 — hagyományos (mezőgazdasági, ipari, szolgáltató) termelő szövetkezet
03 — önkormányzati vállalat
04 — költségvetési szervezet, intézmény, intézet
05 — Kft. (Korlátolt felelősségű társaság)
06 — Rt. (részvénytársaság)
07 — kisserőkezet
08 — közös vállalat
09 — GMK, BT, PJT, KKT (Közkereseti Társaság)
10 — alapítvány, egyesület, non-profit szervezet
11 — magánvállalkozás
12 — egyéb
99 — NEM TUDJA
X —

MINDENKITŐL!

65. Élete folyamán hány gyermeke született Önnek?

..... gyermek

- 99 — NEM TUDJA
X —

MINDENKITŐL!

66. És most hány gyermek eltartásáról gondoskodik Ön?

..... gyermek

- 99 — NEM TUDJA
X —

67. Mi az Ön családi állapota? Kérem, hogy a tényleges állapotot is mondja ne csak a hivatalosat!

- 1 — nőtlen, hajadon, nincs élettársa
- 2 — nőtlen, hajadon, élettárssal él
- 3 — házas, együtt élnek
- 4 — házas, külön élnek, nincs élettársa
- 5 — házas, élettárssal él
- 6 — elvált, nincs élettársa
- 7 — elvált, élettárssal él
- 8 — özvegy, nincs élettársa
- 9 — özvegy, élettárssal él
- X —

68. **HA HÁZASTÁRSSAL, VAGY ÉLETTÁRSSAL ÉL!**

Dolgozik jelenleg az Ön házastársa / élettársa?

- IGEN
 - 01 — teljes munkaidőben, főállásban
 - 02 — részmunkaidőben, mellékállásban
 - 03 — alkalmi munkát végez, vagy segítő családtagként dolgozik
- NEM
 - 04 — Gyes, Gyed (van munkahelye)
 - 05 — saját jogon öregségi nyugdíjas
 - 06 — rokkant nyugdíjas
 - 07 — özvegyi vagy egyéb nyugdíjas, kegydíjas
 - 08 — Gyes, Gyed, Gyet (nincs munkahelye)
 - 09 — háztartásbeli
 - 10 — tanuló
 - 11 — munkanélküli
 - 12 — inaktív kereső (jövedelmeiből él)
 - 13 — egyéb eltartott vagy segélyezett
 - 99 — NEM TUDJA
 - X —

69. Önnel együtt hányan élnek Önök egy háztartásban?

.....fő

X —

70. Kérem, mondja el a háztartás minden tagjáról, hogy milyen neműek, mikor születtek, és milyen rokonsági viszonyban vannak Önnel!

	Neme		Születési éve	Rokonsági viszonya KÓDI	
	férfi	nő			
1. kérdezett	1	2	19	 	X
2. háztartástag	1	2	19	☐	X
3. háztartástag	1	2	19	☐	X
4. háztartástag	1	2	19	☐	X
5. háztartástag	1	2	19	☐	X
6. háztartástag	1	2	19	☐	X
7. háztartástag	1	2	19	☐	X
8. háztartástag	1	2	19	☐	X
9. háztartástag	1	2	19	☐	X

X —

A ROKONSÁGI VISZONY KÓDJA:

- 1 — házastársa
- 2 — élettársa
- 3 — gyermeke
- 4 — szülője
- 5 — anyósa - apósa
- 6 — unokája
- 7 — testvére
- 8 — egyéb rokona
- 9 — nem rokona

71. Beleértve az Ön jövedelmét is, mennyi az Önök háztartásának a havi (nettó) összjövedelme?

..... Ft/hó

- 9 — NEM TUDJA
X —

72. Életformáját / életformájukat tekintve Ön a **8. VÁLASZLAP**-on felsoroltak közül melyik társadalmi rétegbe sorolná magát / magukat?

- 1 — alsó osztály
2 — munkásosztály
3 — alsó középosztály
4 — középosztály
5 — felső középosztály
6 — felső osztály
9 — NEM TUDJA
X —

73. Ha most vasámap parlamenti választások lennének, Ön melyik pártra szavazna?

- 01 — Magyar Szocialista Párt
02 — Szabad Demokraták Szövetsége
03 — Magyar Demokrata Fórum
04 — FIDESZ - Magyar Polgári Párt
05 — Kereszténydemokrata Néppárt
06 — Független Kisgazdapárt
07 — Magyar Szocialista Munkáspárt
08 — Magyarországi Szociáldemokrata Párt
09 — Agrárszövetség
10 — Nemzeti Demokrata Szövetség
11 — Köztársaság Párt
12 — Vállalkozók Pártja
13 — Magyar Igazság és Élet Pártja
14 — egyéb párt
15 — nem menne el szavazni
16 — nem jogosult a szavazásra
88 — megtagadja a választást
99 — NEM TUDJA
X —

75 - REI

74. Mit mondana, mennyire kötődik Ön ehhez a párthoz....

- 5 — nagyon erősen,
- 4 — erősen,
- 3 — közepesen,
- 2 — gyengén, vagy
- 1 — nagyon gyengén?

9 — NEM TUDJA

X —

75. A politikai véleményeket a legtöbb ember "baloldalinak" vagy "jobboldalinak" tartja. Ön hol helyezné el saját politikai nézeteit a 9. VÁLASZLAP - on a baloldaltól jobboldaliig terjedő skálán?

Bal-	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Jobb-
oldali											oldali

99 — NEM TUDJA

X —

A kérdőív alapsorai

Pót-, vagy főcímen készült?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
főcím	1	637	63.7	63.7	63.7
pótcím	2	363	36.3	36.3	100.0
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 1000 Missing cases 0

BKULCS Leslie Kish kulcs

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
	1	170	17.0	17.0	17.0
	2	169	16.9	16.9	33.9
	3	165	16.5	16.5	50.4
	4	168	16.8	16.8	67.2
	5	162	16.2	16.2	83.4
	6	166	16.6	16.6	100.0
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 1000 Missing cases 0

BKER Budapesten kerület

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
I. kerület	1	10	1.0	4.9	4.9
II. kerület	2	13	1.3	6.3	11.2
III. kerület	3	21	2.1	10.2	21.5
IV. kerület	4	10	1.0	4.9	26.3
V. kerület	5	4	.4	2.0	28.3
VI. kerület	6	6	.6	2.9	31.2
VII. kerület	7	9	.9	4.4	35.6
VIII. kerület	8	11	1.1	5.4	41.0
IX. kerület	9	4	.4	2.0	42.9
X. kerület	10	9	.9	4.4	47.3
XI. kerület	11	12	1.2	5.9	53.2
XII. kerület	12	4	.4	2.0	55.1
XIII. kerület	13	8	.8	3.9	59.0
XIV. kerület	14	16	1.6	7.8	66.8
XV. kerület	15	11	1.1	5.4	72.2
XVI. kerület	16	3	.3	1.5	73.7
XVII. kerület	17	11	1.1	5.4	79.0
XVIII. kerület	18	8	.8	3.9	82.9
XIX. kerület	19	5	.5	2.4	85.4
XX. kerület	20	10	1.0	4.9	90.2
XXI. kerület	21	9	.9	4.4	94.6
XXII. kerület	22	8	.8	3.9	98.5
XXIII. kerület	23	3	.3	1.5	100.0
.		795	79.5	Missing	
Total		1000	100.0	100.0	
Valid cases	205	Missing cases	795		

BMEGYE Megye

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
Budapest	1	205	20.5	20.5	20.5
Baranya megye	2	39	3.9	3.9	24.4
Bács-Kiskun	3	71	7.1	7.1	31.5
Békés megye	4	25	2.5	2.5	34.0
BAZ megye	5	52	5.2	5.2	39.2
Csongrád megye	6	57	5.7	5.7	44.9
Fejér megye	7	31	3.1	3.1	48.0
Győr-Sopron	8	33	3.3	3.3	51.3
Hajdú-Bihar	9	51	5.1	5.1	56.4
Heves megye	10	38	3.8	3.8	60.2
Komárom megye	11	39	3.9	3.9	64.1
Nógrád megye	12	29	2.9	2.9	67.0
Pest megye	13	91	9.1	9.1	76.1
Somogy megye	14	31	3.1	3.1	79.2
Szabolcs-Szatmár	15	55	5.5	5.5	84.7
Szolnok megye	16	22	2.2	2.2	86.9
Tolna megye	17	25	2.5	2.5	89.4
Vas megye	18	58	5.8	5.8	95.2
Veszprém megye	19	48	4.8	4.8	100.0
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 1000 Missing cases 0

BTELJEL Település jellege

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
község	1	379	37.9	37.9	37.9
város	2	206	20.6	20.6	58.5
megyeszékhely	3	210	21.0	21.0	79.5
Budapest	4	205	20.5	20.5	100.0
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 1000 Missing cases 0

BFO A lakásban lakó felnőttek száma

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
	1	210	21.0	21.0	21.0
	2	517	51.7	51.7	72.7
	3	186	18.6	18.6	91.3
	4	66	6.6	6.6	97.9
	5	10	1.0	1.0	98.9
	6	8	.8	.8	99.7
	7	3	.3	.3	100.0
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 1000 Missing cases 0

BFFI Ebből a férfiak száma

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
	0	196	19.6	19.6	19.6
	1	641	64.1	64.1	83.7
	2	133	13.3	13.3	97.0
	3	28	2.8	2.8	99.8
	4	2	.2	.2	100.0
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 1000 Missing cases 0

BHAZTART A lakás háztartásainak száma

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
egy háztartás lakik	1	962	96.2	96.2	96.2
több háztartás	2	38	3.8	3.8	100.0
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 1000 Missing cases 0

B1 1. Magyarországon a lakosság száma nőtt?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
csökkent	1	695	69.5	72.9	72.9
kb. ugyanannyi	2	123	12.3	12.9	85.7
növekedett	3	136	13.6	14.3	100.0
NEM TUDJA	9	46	4.6	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 954 Missing cases 46

B2 2. A lakosságcsökkenést Ön ... ?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
nem súlyos	1	81	8.1	8.5	8.5
kevésbé súlyos	2	140	14.0	14.7	23.2
elég súlyos	3	471	47.1	49.5	72.7
nagyon súlyos	4	260	26.0	27.3	100.0
NEM TUDJA	9	48	4.8	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 952 Missing cases 48

B3A 3. Miért tartaná súlyosnak? (1. említés)

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
elfogyunk	1	376	37.6	52.5	52.5
aggódó a gazdaságért	2	193	19.3	27.0	79.5
előregedünk	3	103	10.3	14.4	93.9
egyéb	4	44	4.4	6.1	100.0
.	.	269	26.9	Missing	
NEM TUDJA	9	15	1.5	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 716 Missing cases 284

B3B 3. Miért tartaná súlyosnak? (2.említés)

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
elfogyunk	1	1	.1	.5	.5
aggódó a gazdaságért	2	70	7.0	31.8	32.3
előregedünk	3	117	11.7	53.2	85.5
egyéb	4	32	3.2	14.5	100.0
.	.	780	78.0	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 220 Missing cases 780

B3C 3. Miért tartaná súlyosnak? (3.említés)

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
előregedünk	3	16	1.6	76.2	76.2
egyéb	4	5	.5	23.8	100.0
.	.	979	97.9	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 21 Missing cases 979

B4A 4. Miért nem tartaná súlyosnak(1.eml.)?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
így is sokan vagyunk	1	93	9.3	45.4	45.4
kisebb munk.nélk.ség	2	40	4.0	19.5	64.9
nem létszámtól függ	3	20	2.0	9.8	74.6
egyéb válasz	4	52	5.2	25.4	100.0
.	.	781	78.1	Missing	
NEM TUDJA	9	14	1.4	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 205 Missing cases 795

B4B 4. Miért nem tartaná súlyosnak(2.eml.)?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
így is sokan vagyunk	1	1	.1	3.7	3.7
kisebb munk.nélk.ség	2	17	1.7	63.0	66.7
nem létszámtól függ	3	6	.6	22.2	88.9
egyéb válasz	4	3	.3	11.1	100.0
.	.	972	97.2	Missing	
NEM TUDJA	9	1	.1	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	
Valid cases	27	Missing cases	973		

B4C 4. Miért nem tartaná súlyosnak(3.eml.)?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
nem létszámtól függ	3	2	.2	66.7	66.7
egyéb válasz	4	1	.1	33.3	100.0
.	.	997	99.7	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	
Valid cases	3	Missing cases	997		

B5 5. Kiknek jobb az életben?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
akinek vannak	1	629	62.9	66.9	66.9
akinek nincs gyereke	2	214	21.4	22.8	89.7
egyéb	3	97	9.7	10.3	100.0
.	.	3	.3	Missing	
NEM TUDJA	9	57	5.7	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	
Valid cases	940	Missing cases	60		

B6.1 6.1. Milyen annak, akinek nincs gyereke?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
nagyon rossz	1	528	52.8	54.6	54.6
	2	144	14.4	14.9	69.5
	3	203	20.3	21.0	90.5
	4	50	5.0	5.2	95.7
nagyon jó	5	42	4.2	4.3	100.0
	.	1	.1	Missing	
NEM TUDJA	9	32	3.2	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	
Valid cases	967	Missing cases	33		

B6.2 6.2. Milyen annak, akinek 1 gyereke van?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
nagyon rossz	1	41	4.1	4.2	4.2
	2	179	17.9	18.5	22.7
	3	356	35.6	36.7	59.4
	4	260	26.0	26.8	86.3
nagyon jó	5	133	13.3	13.7	100.0
	.	2	.2	Missing	
NEM TUDJA	9	29	2.9	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	
Valid cases	969	Missing cases	31		

B6.3 6.3. Milyen annak, akinek 2 gyereke van?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
nagyon rossz	1	22	2.2	2.3	2.3
	2	55	5.5	5.7	7.9
	3	198	19.8	20.4	28.4
	4	328	32.8	33.8	62.2
nagyon jó	5	367	36.7	37.8	100.0
	.	1	.1	Missing	
NEM TUDJA	9	29	2.9	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	
Valid cases	970	Missing cases	30		

B6.4 6.4. Milyen annak, akinek 3 gyereke van?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
nagyon rossz	1	89	8.9	9.3	9.3
	2	168	16.8	17.5	26.8
	3	262	26.2	27.3	54.1
	4	231	23.1	24.1	78.1
nagyon jó	5	210	21.0	21.9	100.0
NEM TUDJA	.	1	.1	Missing	
	9	39	3.9	Missing	
Total		1000	100.0	100.0	
Valid cases	960	Missing cases	40		

B6.5 6.5. És akinek ennél több gyereke van?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
nagyon rossz	1	335	33.5	35.4	35.4
	2	221	22.1	23.3	58.7
	3	205	20.5	21.6	80.4
	4	84	8.4	8.9	89.2
nagyon jó	5	102	10.2	10.8	100.0
NEM TUDJA	.	1	.1	Missing	
	9	52	5.2	Missing	
Total		1000	100.0	100.0	
Valid cases	947	Missing cases	53		

B7 7. Hány gyerekkel sokgyerekes egy család

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
	1	9	.9	.9	.9
	2	92	9.2	9.3	10.2
	3	563	56.3	56.8	67.0
	4	214	21.4	21.6	88.6
	5	84	8.4	8.5	97.1
	6	18	1.8	1.8	98.9
	7	3	.3	.3	99.2
	8	3	.3	.3	99.5
egyéb	12	1	.1	.1	99.6
NEM TUDJA	88	4	.4	.4	100.0
	99	9	.9	Missing	
Total		1000	100.0	100.0	

Valid cases 991 Missing cases 9

B8 8. Van sokgyerekes társ-i réteg Mo-on?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
nincs	0	116	11.6	12.2	12.2
van	1	835	83.5	87.8	100.0
NEM TUDJA	9	49	4.9	Missing	
Total		1000	100.0	100.0	

Valid cases 951 Missing cases 49

B8.1A 8.1. Melyik az első?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
cigányok	1	632	63.2	78.7	78.7
vallásosak	2	36	3.6	4.5	83.2
egyéb	3	135	13.5	16.8	100.0
	.	170	17.0	Missing	
NEM TUDJA	9	27	2.7	Missing	
Total		1000	100.0	100.0	

Valid cases 803 Missing cases 197

B8.1B 8.1. Melyik a második?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
vallásosak	2	101	10.1	51.8	51.8
egyéb	3	94	9.4	48.2	100.0
	.	805	80.5	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 195 Missing cases 805

B9 9. A sokgyerekeseknél sok a gyerek, azért

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
családcentrikusak	1	198	19.8	20.8	20.8
tudatlanok	2	121	12.1	12.7	33.6
felelőtlenek	3	133	13.3	14.0	47.6
kedvezmények miatt	4	338	33.8	35.6	83.2
egyéb	5	160	16.0	16.8	100.0
	.	2	.2	Missing	
NEM TUDJA	9	48	4.8	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 950 Missing cases 50

B10 10. Melyikkel ért egyet?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
kivétel nincs	1	111	11.1	11.5	11.5
a gyerekesekért kár	2	822	82.2	84.8	96.3
egyéb	3	36	3.6	3.7	100.0
NEM TUDJA	9	31	3.1	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 969 Missing cases 31

B11.1 11.1. Az intézkedések átmenetiek - igaz?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
Nem ért egyet	1	85	8.5	8.9	8.9
	2	51	5.1	5.4	14.3
	3	118	11.8	12.4	26.7
	4	148	14.8	15.6	42.3
teljesen egyetért	5	548	54.8	57.7	100.0
	.	2	.2	Missing	
NEM TUDJA	9	48	4.8	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	1000	100.0	100.0	
Valid cases	950	Missing cases	50		

B11.2 11.2. Igazságosabb elosztás kell - igaz?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
Nem ért egyet	1	77	7.7	8.1	8.1
	2	67	6.7	7.0	15.1
	3	169	16.9	17.8	32.9
	4	169	16.9	17.8	50.6
teljesen egyetért	5	470	47.0	49.4	100.0
	.	2	.2	Missing	
NEM TUDJA	9	46	4.6	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	1000	100.0	100.0	
Valid cases	952	Missing cases	48		

B11.3 11.3. Egyedül gyerekekkel könnyebb - igaz?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
Nem ért egyet	1	208	20.8	22.9	22.9
	2	120	12.0	13.2	36.2
	3	203	20.3	22.4	58.5
	4	174	17.4	19.2	77.7
teljesen egyetért	5	202	20.2	22.3	100.0
	.	4	.4	Missing	
NEM TUDJA	9	89	8.9	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	1000	100.0	100.0	
Valid cases	907	Missing cases	93		

B11.4 11.4. Rossz jel a sok megszorítás - igaz

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
Nem ért egyet	1	50	5.0	5.5	5.5
	2	32	3.2	3.5	9.0
	3	164	16.4	17.9	26.9
	4	191	19.1	20.9	47.8
teljesen egyetért	5	478	47.8	52.2	100.0
.	.	5	.5	Missing	
NEM TUDJA	9	80	8.0	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	
Valid cases	915	Missing cases	85		

B12 12. A cs.p. függjön a cs. jövedelmétől?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
egységes csal. pótl.	1	334	33.4	34.2	34.2
differenciált	2	620	62.0	63.5	97.7
egyéb	3	22	2.2	2.3	100.0
.	.	1	.1	Missing	
NEM TUDJA	9	23	2.3	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	
Valid cases	976	Missing cases	24		

B13 13. Ki kapjon családi pótlékot?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mindenki kapjon	1	266	26.6	27.9	27.9
17 ezer kis határ	2	511	51.1	53.6	81.4
17 ezer a jó határ	3	162	16.2	17.0	98.4
egyéb	4	15	1.5	1.6	100.0
.	.	2	.2	Missing	
NEM TUDJA	9	44	4.4	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	
Valid cases	954	Missing cases	46		

B14 14. Lerövidül a GYES. Mi lesz a hatása?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
kevesebb gyerek lesz	1	582	58.2	60.6	60.6
marad változatlan	2	332	33.2	34.6	95.2
GYES nélkül nem szül	3	19	1.9	2.0	97.2
GYES-l több gyerek	4	1	.1	.1	97.3
3 + 4	5	8	.8	.8	98.1
egyéb	6	18	1.8	1.9	100.0
.	.	1	.1	Missing	
NEM TUDJA	9	39	3.9	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 960 Missing cases 40

B15 15. Van a cs.-ban,akinek nem jár a GYES?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
házas/élettársa van, családtag	1	30	3.0	3.1	3.1
nincs	2	94	9.4	9.7	12.7
NEM TUDJA	3	849	84.9	87.3	100.0
.	.	27	2.7	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 973 Missing cases 27

B16.1 16.1. GYED/GYES - stop anyagi kilátásai

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
nem nehéz	1	10	1.0	8.3	8.3
elég nehéz	2	31	3.1	25.8	34.2
nagyon nehéz	3	79	7.9	65.8	100.0
.	.	878	87.8	Missing	
NEM TUDJA	9	2	.2	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 120 Missing cases 880

B16.2 16.2. GYED/GYES - stop életviteli hatása

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
nem nehéz	1	15	1.5	12.5	12.5
elég nehéz	2	34	3.4	28.3	40.8
nagyon nehéz	3	71	7.1	59.2	100.0
.	.	878	87.8	Missing	
NEM TUDJA	9	2	.2	Missing	
		-----	-----	-----	
Total		1000	100.0	100.0	

Valid cases 120 Missing cases 880

B16.3 16.3. GYED/GYES - stop hatása a gyerekre

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
nem nehéz	1	14	1.4	11.7	11.7
elég nehéz	2	34	3.4	28.3	40.0
nagyon nehéz	3	72	7.2	60.0	100.0
.	.	878	87.8	Missing	
NEM TUDJA	9	2	.2	Missing	
		-----	-----	-----	
Total		1000	100.0	100.0	

Valid cases 120 Missing cases 880

B16.4 16.4. GYED/GYES - stop hatása az anyára

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
nem nehéz	1	14	1.4	11.9	11.9
elég nehéz	2	32	3.2	27.1	39.0
nagyon nehéz	3	72	7.2	61.0	100.0
.	.	878	87.8	Missing	
NEM TUDJA	9	4	.4	Missing	
		-----	-----	-----	
Total		1000	100.0	100.0	

Valid cases 118 Missing cases 882

B17 17. Ki gondozza a kisgyereket?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
állami bölcsőde	1	578	57.8	59.3	59.3
családoké	2	156	15.6	16.0	75.4
együttes feladat	3	240	24.0	24.6	100.0
.	.	2	.2	Missing	
NEM TUDJA	9	24	2.4	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 974 Missing cases 26

B18.1 18.1. Támogassuk a magánbölcsődéket?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
nagyon rossz megoldá	1	109	10.9	12.0	12.0
	2	68	6.8	7.5	19.5
	3	192	19.2	21.1	40.6
	4	230	23.0	25.3	65.9
nagyon jó megoldás	5	310	31.0	34.1	100.0
.	.	4	.4	Missing	
NEM TUDJA	9	87	8.7	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 909 Missing cases 91

B18.2 18.2. Támogassuk a gyermekgondozókat?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
nagyon rossz megoldá	1	52	5.2	5.6	5.6
	2	50	5.0	5.4	11.1
	3	155	15.5	16.8	27.9
	4	274	27.4	29.7	57.6
nagyon jó megoldás	5	391	39.1	42.4	100.0
.	.	4	.4	Missing	
NEM TUDJA	9	74	7.4	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 922 Missing cases 78

B18.3 18.3. Támogassuk a félnapos bölcsődéket?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
nagyon rossz megoldá	1	107	10.7	11.5	11.5
	2	66	6.6	7.1	18.6
	3	189	18.9	20.3	38.8
	4	223	22.3	23.9	62.8
nagyon jó megoldás	5	347	34.7	37.2	100.0
	.	5	.5	Missing	
NEM TUDJA	9	63	6.3	Missing	
		Total	1000	100.0	100.0
Valid cases	932	Missing cases	68		

B19 19. Kik között van ma a legtöbb szegény?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
kisgyermekesek közöt nyugdíjasok között	1	400	40.0	64.4	64.4
	2	221	22.1	35.6	100.0
NEM TUDJA	.	3	.3	Missing	
	9	376	37.6	Missing	
		Total	1000	100.0	100.0
Valid cases	621	Missing cases	379		

B20 20. Adjunk többet a kisgyerekeseknek?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
helyesnek tartaná nem helyes egyebet javasol	1	104	10.4	27.2	27.2
	2	216	21.6	56.5	83.8
	3	62	6.2	16.2	100.0
NEM TUDJA	.	602	60.2	Missing	
	9	16	1.6	Missing	
		Total	1000	100.0	100.0
Valid cases	382	Missing cases	618		

B21 21. Adjunk többet a nyugdíjasoknak?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
helyesnek tartaná	1	18	1.8	8.3	8.3
nem helyes	2	160	16.0	74.1	82.4
egyebet javasol	3	38	3.8	17.6	100.0
.	.	778	77.8	Missing	
NEM TUDJA	9	6	.6	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	
Valid cases	216	Missing cases	784		

B22 22. Önök anyagilag hogy élnek?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
gondok nélkül élnek	1	21	2.1	2.1	2.1
beosztással	2	248	24.8	24.9	27.0
épphogy	3	457	45.7	45.8	72.8
óról-óra	4	225	22.5	22.6	95.4
nélkülözések közt	5	46	4.6	4.6	100.0
.	.	2	.2	Missing	
NEM TUDJA	9	1	.1	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	
Valid cases	997	Missing cases	3		

B53

53. Milyen vallásban keresztelték meg?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
római katolikus	1	678	67.8	68.0	68.0
görög katolikus	2	35	3.5	3.5	71.5
református	3	191	19.1	19.2	90.7
evangélikus	4	45	4.5	4.5	95.2
görög keleti	5	1	.1	.1	95.3
izraelita	6	4	.4	.4	95.7
egyéb	7	1	.1	.1	95.8
nem keresztelték	8	42	4.2	4.2	100.0
.	.	1	.1	Missing	
NEM TUDJA	9	2	.2	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 997 Missing cases 3

B54

54. Milyen gyakran jár Ön misére?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
hetente, v.gyakrabban	1	108	10.8	10.8	10.8
havonta 2-3 szor	2	31	3.1	3.1	13.9
havonta	3	50	5.0	5.0	18.9
évente néhányszor	4	221	22.1	22.1	41.1
ritkábban	5	250	25.0	25.1	66.1
soha	6	338	33.8	33.9	100.0
.	.	2	.2	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 998 Missing cases 2

B55

55. Legmagasabb iskolai végzettsége?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
nem járt iskolába	0	3	.3	.3	.3
4 - 6 elemi	1	145	14.5	14.5	14.8
8 általános	2	227	22.7	22.7	37.5
szakmunkásképző	3	242	24.2	24.2	61.7
befejezett szakközép	4	152	15.2	15.2	76.9
befejezett gimnázium	5	120	12.0	12.0	88.9
befejezett főiskola	6	68	6.8	6.8	95.7
befejezett egyetem	7	43	4.3	4.3	100.0
		-----	-----	-----	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 1000 Missing cases 0

B56.1 56.1. Elvégzett osztályok: elemiben

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
	2	3	.3	.3	.3
	3	5	.5	.5	.8
	4	37	3.7	3.7	4.5
	5	12	1.2	1.2	5.7
	6	111	11.1	11.1	16.9
	7	15	1.5	1.5	18.4
	8	800	80.0	80.2	98.6
	9	5	.5	.5	99.1
	10	9	.9	.9	100.0
egy sem	0	3	.3	Missing	
		-----	-----		
Total		1000	100.0	100.0	

Valid cases 997 Missing cases 3

B56.2 56.2. Elvégzett osztályok: szakiskolában

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
	1	8	.8	2.7	2.7
	2	52	5.2	17.4	20.1
	3	220	22.0	73.8	94.0
	4	9	.9	3.0	97.0
	5	4	.4	1.3	98.3
	6	3	.3	1.0	99.3
	7	2	.2	.7	100.0
	.	40	4.0	Missing	
egy sem	0	662	66.2	Missing	
		-----	-----		
Total		1000	100.0	100.0	

Valid cases 298 Missing cases 702

B56.3 56.3. Elvégzett osztályok: szakközépisk

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
	1	3	.3	1.4	1.4
	2	11	1.1	5.3	6.8
	3	11	1.1	5.3	12.1
	4	161	16.1	77.8	89.9
	5	17	1.7	8.2	98.1
	6	3	.3	1.4	99.5
	7	1	.1	.5	100.0
	.	24	2.4	Missing	
egy sem	0	769	76.9	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 207 Missing cases 793

B56.4 56.4. Elvégzett osztályok: gimnázium

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
	1	1	.1	.5	.5
	2	7	.7	3.5	4.0
	3	4	.4	2.0	6.1
	4	173	17.3	87.4	93.4
	5	2	.2	1.0	94.4
	8	11	1.1	5.6	100.0
	.	10	1.0	Missing	
egy sem	0	792	79.2	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 198 Missing cases 802

B56.5 56.5. Elvégzett osztályok: főiskolában

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
	1	2	.2	2.5	2.5
	2	12	1.2	14.8	17.3
	3	32	3.2	39.5	56.8
	4	29	2.9	35.8	92.6
	5	2	.2	2.5	95.1
	6	2	.2	2.5	97.5
	7	1	.1	1.2	98.8
	9	1	.1	1.2	100.0
	.	5	.5	Missing	
egy sem	0	914	91.4	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 81 Missing cases 919

B56.6 56.6. Elvégzett osztályok: egyetemen

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
	1	3	.3	5.9	5.9
	2	3	.3	5.9	11.8
	3	3	.3	5.9	17.6
	4	8	.8	15.7	33.3
	5	19	1.9	37.3	70.6
	6	8	.8	15.7	86.3
	7	3	.3	5.9	92.2
	8	2	.2	3.9	96.1
	9	2	.2	3.9	100.0
egy sem	0	949	94.9	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 51 Missing cases 949

B57 57. Dolgozik Ön jelenleg?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
teljes munkaidőben	1	412	41.2	41.2	41.2
részmunkaidőben	2	14	1.4	1.4	42.6
alkalmi munkát	3	11	1.1	1.1	43.7
GYED, GYES	4	31	3.1	3.1	46.8
nyugdíjas	5	277	27.7	27.7	74.5
rokkant nyugdíjas	6	76	7.6	7.6	82.1
egyéb nyugdíjas	7	40	4.0	4.0	86.1
GYES, GYED, GYET	8	15	1.5	1.5	87.6
HTB	9	17	1.7	1.7	89.3
tanuló	10	21	2.1	2.1	91.4
munkanélküli	11	65	6.5	6.5	97.9
inaktív kereső	12	3	.3	.3	98.2
egyéb eltartott	13	18	1.8	1.8	100.0
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 1000 Missing cases 0

B58 58. Hány órát dolgozik? (óra/hét)

Mean	44.725	Std err	.645	Median	40.000
Mode	40.000	Std dev	13.127	Variance	172.321
Kurtosis	9.139	S E Kurt	.239	Skewness	1.789
S E Skew	.120	Range	131.000	Minimum	5.000
Maximum	136.000	Sum	18516.000		

Valid cases 414 Missing cases 586

B59 59. Mennyi az Ön alapjövedelme? (Ft/hó)

Mean	17958.973	Std err	542.568	Median	15160.000
Mode	15000.000	Std dev	16581.657	Variance	274951341
Kurtosis	95.208	S E Kurt	.160	Skewness	7.687
S E Skew	.080	Range	260000.000	Minimum	.000
Maximum	260000.000	Sum	16773681.0		

Valid cases 934 Missing cases 66

B59.A A kérdezett alapjövedelme 1000 Ft-ban

Mean	17.994	Std err	.542	Median	15.000
Mode	15.000	Std dev	16.571	Variance	274.613
Kurtosis	95.385	S E Kurt	.160	Skewness	7.696
S E Skew	.080	Range	260.000	Minimum	.000
Maximum	260.000	Sum	16806.000		

Valid cases 934 Missing cases 66

B60 60. Van Önnek alkalmi jövedelme?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
nincs	0	877	87.7	88.5	88.5
van	1	114	11.4	11.5	100.0
.	.	8	.8	Missing	
NEM TUDJA	9	1	.1	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 991 Missing cases 9

B60.1 60.1. Mekkora összeg ez? (Ft/hó)

Mean	5289.353	Std err	605.529	Median	.000
Mode	.000	Std dev	7964.495	Variance	63433179.0
Kurtosis	3.210	S E Kurt	.367	Skewness	1.802
S E Skew	.185	Range	40000.000	Minimum	.000
Maximum	40000.000	Sum	915058.000		

Valid cases 173 Missing cases 827

B60.1.A A kérdezett egyéb jövedelme 1000 Ft-ban

Mean	5.306	Std err	.605	Median	.000
Mode	.000	Std dev	7.962	Variance	63.388
Kurtosis	3.206	S E Kurt	.367	Skewness	1.800
S E Skew	.185	Range	40.000	Minimum	.000
Maximum	40.000	Sum	918.000		

Valid cases 173 Missing cases 827

B61BEOSZ 61.1. Mi a beosztása - kód

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
mg. tulajdonos	1	9	.9	.9	.9
iparos	2	9	.9	.9	1.8
kereskedő	3	47	4.7	4.8	6.6
önálló szellemi	4	6	.6	.6	7.2
mg.-i alsó vezető	5	7	.7	.7	8.0
mg-i fizikai	6	60	6.0	6.1	14.1
alsó vezető	7	32	3.2	3.3	17.3
szakmunkás	8	201	20.1	20.5	37.8
segéd-, betanított m	9	284	28.4	29.0	66.8
közép-, felső vezető	10	85	8.5	8.7	75.4
diplomás	11	52	5.2	5.3	80.7
egyéb szellemi	12	136	13.6	13.9	94.6
sose dolgozott	13	53	5.3	5.4	100.0
.	.	19	1.9	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 981 Missing cases 19

B62 62. Hány alkalmazottja van Önnek?

Mean	28.122	Std err	8.341	Median	4.000
Mode	.000	Std dev	112.214	Variance	12591.996
Kurtosis	62.633	S E Kurt	.359	Skewness	7.648
S E Skew	.181	Range	999.000	Minimum	.000
Maximum	999.000	Sum	5090.000		

Valid cases 181 Missing cases 819

B63

63. Munkahelye milyen ágazatban van?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
ipar, bányászat	1	233	23.3	25.2	25.2
vegyipar	2	16	1.6	1.7	26.9
építőipar	3	50	5.0	5.4	32.3
mezőgazdaság	4	121	12.1	13.1	45.4
élelmiszeripar	5	85	8.5	9.2	54.5
közlekedés, szállítá	6	112	11.2	12.1	66.6
személyi szolgáltatá	7	35	3.5	3.8	70.4
pénzügyi szolgáltatá	8	19	1.9	2.1	72.5
egyéb szolgáltatás	9	48	4.8	5.2	77.6
közigazgatás, politi	10	38	3.8	4.1	81.7
egészségügy	11	50	5.0	5.4	87.1
kult., oktatás, tudom	12	88	8.8	9.5	96.7
egyház	13	3	.3	.3	97.0
egyéb	14	28	2.8	3.0	100.0
.	.	69	6.9	Missing	
NEM TUDJA	99	5	.5	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 926 Missing cases 74

B64

64. Cége gazdálkodási formája?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
áll. vállalat	1	299	29.9	32.5	32.5
hagyományos	2	72	7.2	7.8	40.4
önkormányzati vállalat	3	53	5.3	5.8	46.1
költségvetési szerve	4	108	10.8	11.8	57.9
Kft.	5	101	10.1	11.0	68.9
Rt. (Részvénytársaság)	6	117	11.7	12.7	81.6
kisszövetkezet	7	33	3.3	3.6	85.2
közös vállalat	8	1	.1	.1	85.3
GMK, BT, PJT, KKT	9	31	3.1	3.4	88.7
non-profit szervezet	10	2	.2	.2	88.9
magánvállalkozás	11	90	9.0	9.8	98.7
egyéb	12	12	1.2	1.3	100.0
.	.	72	7.2	Missing	
NEM TUDJA	99	9	.9	Missing	
		-----	-----	-----	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 919 Missing cases 81

B65

65. Hány gyereke született Önnek?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
	0	203	20.3	20.4	20.4
	1	234	23.4	23.5	43.8
	2	357	35.7	35.8	79.6
	3	137	13.7	13.7	93.4
	4	39	3.9	3.9	97.3
	5	12	1.2	1.2	98.5
	6	5	.5	.5	99.0
	7	3	.3	.3	99.3
	8	4	.4	.4	99.7
	9	2	.2	.2	99.9
	10	1	.1	.1	100.0
	.	3	.3	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	
Valid cases	997	Missing cases	3		

B66

66. Most hány gyereket tart el?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
	0	590	59.0	59.2	59.2
	1	178	17.8	17.9	77.0
	2	168	16.8	16.9	93.9
	3	48	4.8	4.8	98.7
	4	10	1.0	1.0	99.7
	5	2	.2	.2	99.9
	6	1	.1	.1	100.0
	.	3	.3	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	
Valid cases	997	Missing cases	3		

B67 67. Családi állapota?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
nőtlen, hajadon	1	122	12.2	12.2	12.2
nőtlen./haj. élettárss	2	21	2.1	2.1	14.3
házas	3	559	55.9	55.9	70.2
házas, külön élnek	4	15	1.5	1.5	71.7
házas, élettárssal	5	9	.9	.9	72.6
elvált	6	93	9.3	9.3	81.9
elvált, élettárssal	7	17	1.7	1.7	83.6
özvegy	8	157	15.7	15.7	99.3
özvegy, élettárssal	9	7	.7	.7	100.0
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 1000 Missing cases 0

B68 68. Házas/ élettársa dolgozik?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
teljes munkaidőben	1	279	27.9	45.9	45.9
részmunkaidőben	2	9	.9	1.5	47.4
alkalmi munkát	3	7	.7	1.2	48.5
GYED, GYES	4	24	2.4	3.9	52.5
nyugdíjas	5	147	14.7	24.2	76.6
rokkant nyugdíjas	6	46	4.6	7.6	84.2
egyéb nyugdíjas	7	8	.8	1.3	85.5
GYES, GYED, GYET	8	8	.8	1.3	86.8
HTB	9	23	2.3	3.8	90.6
tanuló	10	1	.1	.2	90.8
munkanélküli	11	43	4.3	7.1	97.9
inaktív kereső	12	2	.2	.3	98.2
egyéb eltartott	13	11	1.1	1.8	100.0
.		392	39.2	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 608 Missing cases 392

B69 69. Egy háztartásban él .. fő

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
	1	165	16.5	16.5	16.5
	2	305	30.5	30.5	47.0
	3	212	21.2	21.2	68.2
	4	201	20.1	20.1	88.3
	5	75	7.5	7.5	95.8
	6	31	3.1	3.1	98.9
	7	5	.5	.5	99.4
	8	3	.3	.3	99.7
	9	1	.1	.1	99.8
	10	1	.1	.1	99.9
	12	1	.1	.1	100.0
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 1000 Missing cases 0

B70NEM1 70.1. A kérdezett neme

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
férfi	1	428	42.8	42.8	42.8
nő	2	572	57.2	57.2	100.0
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 1000 Missing cases 0

B70EV1 70.1. A kérdezett születési éve

Mean	47.217	Std err	.550	Median	49.000
Mode	69.000	Std dev	17.403	Variance	302.349
Kurtosis	-.876	S E Kurt	.155	Skewness	-.213
S E Skew	.077	Range	71.000	Minimum	6.000
Maximum	77.000	Sum	47217.000		

Valid cases 1000 Missing cases 0

B70NEM2 70.2. A 2. háztartástag neme

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
férfi	1	422	42.2	50.5	50.5
nő	2	413	41.3	49.5	100.0
	.	165	16.5	Missing	
Total		1000	100.0	100.0	

Valid cases 835 Missing cases 165

B70EV2 70.2. A 2. háztartástag születési éve

Mean	50.138	Std err	.609	Median	50.000
Mode	47.000	Std dev	17.591	Variance	309.444
Kurtosis	-.593	S E Kurt	.169	Skewness	-.077
S E Skew	.085	Range	88.000	Minimum	5.000
Maximum	93.000	Sum	41765.000		

Valid cases 833 Missing cases 167

B70ROK2 70.2. A 2. háztartástag rokoni fok

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
házastársa	1	549	54.9	65.8	65.8
élettársa	2	54	5.4	6.5	72.3
gyermeke	3	101	10.1	12.1	84.4
szülője	4	99	9.9	11.9	96.3
anyósa, apósa	5	2	.2	.2	96.5
unokája	6	5	.5	.6	97.1
testvére	7	8	.8	1.0	98.1
egyéb rokona	8	13	1.3	1.6	99.6
nem rokona	9	3	.3	.4	100.0
	.	166	16.6	Missing	
Total		1000	100.0	100.0	

Valid cases 834 Missing cases 166

B70NEM3 70.3. A 3. háztartástag neme

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
férfi	1	245	24.5	46.9	46.9
nő	2	277	27.7	53.1	100.0
	.	478	47.8	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 522 Missing cases 478

B70EV3 70.3. A 3. háztartástag születési éve

Mean	71.104	Std err	.864	Median	78.000
Mode	78.000	Std dev	19.857	Variance	394.298
Kurtosis	1.035	S E Kurt	.212	Skewness	-1.305
S E Skew	.106	Range	91.000	Minimum	4.000
Maximum	95.000	Sum	37543.000		

Valid cases 528 Missing cases 472

B70ROK3 70.3. A 3. háztartástag rokoni fok

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
házastársa	1	1	.1	.2	.2
élettársa	2	1	.1	.2	.4
gyermeke	3	397	39.7	74.9	75.3
szülője	4	78	7.8	14.7	90.0
anyósa, apósa	5	13	1.3	2.5	92.5
unokája	6	3	.3	.6	93.0
testvére	7	15	1.5	2.8	95.8
egyéb rokona	8	18	1.8	3.4	99.2
nem rokona	9	4	.4	.8	100.0
	.	470	47.0	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 530 Missing cases 470

B70NEM4 70.4. A 4. háztartástag neme

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
férfi	1	143	14.3	46.0	46.0
nő	2	168	16.8	54.0	100.0
.	.	689	68.9	Missing	
Total		1000	100.0	100.0	

Valid cases 311 Missing cases 689

B70EV4 70.4. A 4. háztartástag születési éve

Mean	79.142	Std err	.878	Median	83.000
Mode	79.000	Std dev	15.649	Variance	244.898
Kurtosis	6.014	S E Kurt	.273	Skewness	-2.335
S E Skew	.137	Range	90.000	Minimum	5.000
Maximum	95.000	Sum	25167.000		

Valid cases 318 Missing cases 682

B70ROK4 70.4. A 4. háztartástag rokoni fok

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
gyermeke	3	222	22.2	69.8	69.8
szülője	4	14	1.4	4.4	74.2
anyósa, apósa	5	4	.4	1.3	75.5
unokája	6	20	2.0	6.3	81.8
testvére	7	39	3.9	12.3	94.0
egyéb rokona	8	16	1.6	5.0	99.1
nem rokona	9	3	.3	.9	100.0
.	.	682	68.2	Missing	
Total		1000	100.0	100.0	

Valid cases 318 Missing cases 682

B70NEM5 70.5. A 5. háztartástag neme

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
férfi	1	63	6.3	56.3	56.3
nő	2	49	4.9	43.8	100.0
.	.	888	88.8	Missing	
Total		1000	100.0	100.0	

Valid cases 112 Missing cases 888

B70EV5 70.5. A 5. háztartástag születési éve

Mean	77.983	Std err	1.837	Median	86.000
Mode	90.000	Std dev	19.866	Variance	394.672
Kurtosis	1.879	S E Kurt	.444	Skewness	-1.683
S E Skew	.224	Range	80.000	Minimum	15.000
Maximum	95.000	Sum	9124.000		

Valid cases 117 Missing cases 883

B70ROK5 70.5. A 5. háztartástag rokoni fok

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
gyermeke	3	61	6.1	52.1	52.1
szülője	4	9	.9	7.7	59.8
anyósa, apósa	5	5	.5	4.3	64.1
unokája	6	18	1.8	15.4	79.5
testvére	7	15	1.5	12.8	92.3
egyéb rokona	8	9	.9	7.7	100.0
.	.	883	88.3	Missing	
Total		1000	100.0	100.0	

Valid cases 117 Missing cases 883

B71 71. Háztartásuk havi netto jövedelme?

Mean	36341.300	Std err	883.699	Median	31000.000
Mode	30000.000	Std dev	26333.650	Variance	693461096
Kurtosis	60.919	S E Kurt	.164	Skewness	5.696
S E Skew	.082	Range	400000.000	Minimum	.000
Maximum	400000.000	Sum	32271074.0		

Valid cases 888 Missing cases 112

B71.A A háztartás netto jövedelme 1000 Ft-ban

Mean	36.356	Std err	.883	Median	31.000
Mode	30.000	Std dev	26.326	Variance	693.046
Kurtosis	60.982	S E Kurt	.164	Skewness	5.700
S E Skew	.082	Range	400.000	Minimum	.000
Maximum	400.000	Sum	32284.000		

Valid cases 888 Missing cases 112

B72 72. Melyik társadalmi rétegbe tartozik?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
alsó osztály	1	127	12.7	13.1	13.1
munkásosztály	2	352	35.2	36.4	49.6
alsó középosztály	3	253	25.3	26.2	75.8
középosztály	4	222	22.2	23.0	98.8
felső középosztály	5	12	1.2	1.2	100.0
.	.	1	.1	Missing	
NEM TUDJA	9	33	3.3	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 966 Missing cases 34

B73

73. Ön melyik parl. pártra szavazna most

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
MSZP	1	100	10.0	13.4	13.4
SZDSZ	2	62	6.2	8.3	21.7
MDF	3	32	3.2	4.3	25.9
FIDESZ MPP	4	49	4.9	6.6	32.5
Ker. dem. Néppárt	5	31	3.1	4.1	36.6
Függetl. Kisgazdapár	6	97	9.7	13.0	49.6
M. Szoc. Munkáspárt	7	16	1.6	2.1	51.7
M Szoc. dem. Párt	8	2	.2	.3	52.0
Agrárszövetség	9	4	.4	.5	52.5
NDSZ	10	1	.1	.1	52.7
Köztársaság Párt	11	3	.3	.4	53.1
Vállalkozók Pártja	12	4	.4	.5	53.6
MIÉP	13	7	.7	.9	54.5
egyéb	14	8	.8	1.1	55.6
nem menne el	15	291	29.1	38.9	94.5
nem jogosult	16	3	.3	.4	94.9
válaszmeztagadó	88	38	3.8	5.1	100.0
.	.	7	.7	Missing	
NEM TUDJA	99	245	24.5	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 748 Missing cases 252

B74

74. Mennyire kötődik ehhez a párthoz?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
nagyon gyengén	1	47	4.7	11.7	11.7
gyengén	2	69	6.9	17.1	28.8
közepesen	3	199	19.9	49.4	78.2
erősen	4	56	5.6	13.9	92.1
nagyon erősen	5	32	3.2	7.9	100.0
.	.	585	58.5	Missing	
NEM TUDJA	9	12	1.2	Missing	
	Total	1000	100.0	100.0	

Valid cases 403 Missing cases 597

B75 75. Politikailag hová helyezné magát?

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
bal oldali	1	40	4.0	5.6	5.6
	2	26	2.6	3.7	9.3
	3	84	8.4	11.8	21.1
	4	83	8.3	11.7	32.8
	5	300	30.0	42.3	75.1
	6	70	7.0	9.9	84.9
	7	57	5.7	8.0	93.0
	8	33	3.3	4.6	97.6
	9	3	.3	.4	98.0
jobb oldali	10	14	1.4	2.0	100.0
	.	23	2.3	Missing	
NEM TUDJA	99	267	26.7	Missing	
Total		1000	100.0	100.0	
Valid cases	710	Missing cases	290		

A NÉPESSÉGTUDOMÁNYI KUTATÓ INTÉZET KUTATÁSI JELENTÉSEI

1982.

1. Népesedés és népesedéspolitikai tárcaszintű középtávú kiemelt kutatási főirány (1982—1985).
A KSH Népeségtudományi Kutató Intézet távlati tevékenységének irányelvei (1982—1990).
2. Érték-orientációk a népesedési magatartásban.
3. Sorköteles fiatalok testi fejlettsége, biológiai, egészségi állapota (Előzetes tájékoztató).
4. A népességelőreszámítások néhány módszertani kérdése (Előterjesztés az MTA Demográfiai Bizottságának).
5. A demográfiai átmenet elemzésének néhány gyakorlati nehézségéről.
6. A területi népességprognózisok előkészítése.
7. A demográfiai tudomány helyzete Magyarországon.

1983.

8. Vélemények és előítéletek az öregségről.
9. Az utolsó nagy kolerajárvány demográfiai képe Európában és az Egyesült Államokban (1872—1873).
10. A népesedéspolitikai tartalma, jellege, céljai, eszközei, hatékonysága. Nyugat-európai tapasztalatok.
11. Társadalompolitika, gazdaságpolitika, szociálpolitika, valamint a népesedéspolitikai kapcsolatai a szocialista országokban.
12. Születési súly és születési hossz standard az 1973—78 évben élveszületett újszülöttek adatai alapján (angol és orosz nyelven).
13. Fiatalkori terhesek társadalmi, demográfiai vizsgálata.
14. A népesedéspolitikai eszközei, különös tekintettel a gazdasági jellegű eszközök alkalmazásának gyakorlatára és az ezekkel összefüggő nézetekre a szocialista országokban.

1984.

15. Területi népességelőreszámítás 1981—2001.*
16. Családok és háztartások néhány jellemzőjének alakulása, 1981—2001 (Előzetes változat).
17. Társadalmi-demográfiai prognózisok.
A Népeségtudományi Kutató Intézet tudományos szemináriumja Budapest, 1983. május 17—18.
18. A családtervezési programokon kívüli népesedéspolitikai intézkedések hatása a termékenységre (angol nyelven).
19. Települési tényezők és az öngyilkosság. Az öngyilkosság egyes demográfiai összefüggései egy összetételhatást vizsgáló elemzés eredményei.
20. A 18 éven aluli nők házasságkötésének néhány demográfiai jellemzője Magyarországon.
21. A népesedéssel összefüggő tudományos kutatások főbb eredményei, a jövőbeni kutatás fő irányai.
22. Budapest és Pest megye népességfejlődése, az ezredfordulóig várható tendenciák.

1985.

23. Veszélyeztetett gyermekek szocializációjának vizsgálata a családtípusok kialakításával.
24. Népesedéspolitikai tartalmak a sajtóban.
25. A népesség területi elhelyezkedése és mozgása. Pécs, 1984. április 25—26.
26. A magyarországi népességfejlődés keretei és jövőbeni lehetséges irányai 1880—2050.
27. A népesség gazdasági aktivitásának demográfiai tényezői.

1986.

28. A termékenység és az iskolai végzettség néhány összefüggése Magyarországon az elmúlt negyedszázadban.
29. Népesedési folyamatokat befolyásoló kulturális-tudati tényezők.
A KSH Népeségtudományi Kutató Intézet tudományos szemináriuma Budapest, 1985. november 12—13.
30. Népesedés és foglalkoztatás.

1987.

31. A népesedéspolitikai; tudományos kutatás és társadalmi cselekvés.
A KSH Népeségtudományi Kutató Intézet nemzetközi szemináriuma Budapest, 1986. október 14—15.
32. Serdülőkori terhességek társadalmi-demográfiai vonatkozása.
33. Az erősen fogyó népességű települések demográfiai jellemzői.

1988.

34. Az 1986—2021 közötti időszakra szóló népességprognózisok.
A KSH Népeségtudományi Kutató Intézet tudományos szemináriuma Budapest, 1987. január 28.
35. A családok és háztartások előreszámítása, 1986—2021.

1989.

36. A magyar népesség gazdasági aktivitásának távlati alakulása.

1990.

37. Népesedési viták Magyarországon, 1960—1986.
A KSH Népeségtudományi Kutató Intézet tudományos vitaülése Budapest, 1988. június 2.
38. Közvélemény-kutatás népesedési kérdésekről — 1989.

1991.

- 39. Abortuszkérdés Magyarországon — 1991.
- 40. Terhesek és csecsemők egészségügyi és demográfiai vizsgálata. (A kutatási program általános ismertetése.)
- 41. Sokgyermekes családok.

1992.

- 42. A magyarországi hosszú távú népességfejlődés vizsgálata.
- 43. A munkanélküliség demográfiai vonatkozásai.
- 44. Az egészségi állapot összefüggései az életmóddal és az időfelhasználással.
- 45. Összefoglaló a terhességmegszakításról tartott 1992. júliusi közvélemény-kutatás főbb eredményeiről.
- 46. Élettársi kapcsolatok Magyarországon.

1993.

- 47. Kisgyermekes szülők. (Egy nemzetközi összehasonlító vizsgálat főbb magyarországi eredményei.)
- 48. Iskolázottságunk alakulása a népszámlálási adatok tükrében.
- 49. Nemzetközi vándorlás — Magyarország.

1994.

- 50. Miért költöztek az emberek Pásztóra 1989—91-ben?
- 51. A szülők és gyermekeik iskolázottsága.
- 52. Kisgyermekes anyák és apák szülői, családi attitűdjei négy európai országban.
- 53. Serdülőkorban szült anyák társadalmi, demográfiai jellemzőinek longitudinális vizsgálata.

1995.

- 54. Az első és második demográfiai átmenet Magyarországon és Közép-Kelet-Európában.
- 55. Az egyszülős családok társadalmi-demográfiai jellemzői.

1996.

- 56. Az élettársi kapcsolatban élő családok társadalmi-demográfiai jellemzői.